

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1986
DECEMBER

SPIRÓ GYÖRGY

Egy nagyszabású csacskaság

Nem árt, ha a mű formája monumentális. Csak az a forma monumentális, amelyik pofonegyszerű. A dráma szerkezetével szemben az az alapvető igényünk, hogy teherbíró legyen. Birja ki a jellembrázolást, a nézővel való összekacsintást, az utalásokat, birja ki az író szubjektív elfogultságait, tehetségének korlátait, tehetségének túlhajtásait, birja ki még az írói mondanivalót is, aminek persze a mű lényegéhez, vagyis a *formájához* többnyire alig van köze.

Ilyen monumentálisan triviális, teherbíró szerkezetet általában nem szoktak feltalálni a szerzők. Feltalálódtak azok évszázadok, évezredek alatt; csiszolódtak, alakultak, és végül alkalmasnak találtak. A kikristályosodott drámaformák ellen fel szoktak lázadni a szerzők; vannak korszakok, amikor trivialisuk elviselhetetlen, a finomabb ízést sértik, aktuális, több-nyire ideologikus formarombolás és formakitalációk lesöprik a színpadról ezeket — azaz hogy nem, a színpadról lesöpörni ezeket a monumentálisan primitív formákat soha nem lehet, azok évszázadok óta dacolnak esztéták, filozófok komor és megvető tekintetével, legfőképpen annyi történik, hogy az irodalom címszó alá nem soroltatnak éppen. De játszani játsszák őket. Csacskaságok ezek, evidens, előre kitalálható cselekménnyel, előre sejthető végkifejlettel, igen egyszerű, egyszemélyes jellemekkel; ósdi intrikával rendelkező darabok, vígjátékok (vagy bohózatok) ezek, és mindig feltámadnak, és fapofával lépegetnek át évszázadokon. Hevesi Sándor írta egyszer, hogy az ókor romjai alól kibújik a clown, és átlibben a középkorba; ugyanez a menandroszi komédiára is érvényes, mert hiszen a rendkívül egyszerű, monumentális együgyűségeket ő dolgozta ki először, nyilván már ő is több évszázados hagyomány nyomán.

Ilyen triviálisan nagyszabású vígjátékokskát írt Kenessey András. A szerkezet attól teherbíró, mert pofonegyszerű ötletre pépül. Adva van egy közösség, amelynek vallása a disznóevést tiltja; anyagi okokból a legjövedelmezőbb ipart, a disznóhizlalást és disznókereskedést üzik; vallásukra velük szemben hivatkoznak olyanok, akik belőlük sokkal több adót akarnak kisajtolni. Ennyi. És szépⁿ beindul a szokványos vígjátéki cselekmény, vannak, akik így foglalnak állást, vannak, akik úgy; persze van szerelmi vonal is; és vannak buták és vannak okosak, sőt bölcs is akad a szereplők közt, és aztán minden jóra fordul. Szinte szót sem érdemelne a darab (noha szép gondosan, profi módon ki van dolgozva), ha nem az egyik legjobb, mindenestre az utóbbi fél évszázadban abszolúte a legjobb „felvilágosodás-korabeli” komédiánk lenne. De az. És éppen azért egyik legjobb XVIII. századi komédiánk ez, mert a vallás, az erkölcs és a pénz örök konfliktusát az alapötletben szépen, tisztán hordozza.

Nekem valahogy mindig gyanús volt, amikor olyanokat mondtak, hogy „ma már nem lehet úgy írni, mint ...”, és akkor jöttek a nevek Petőfitől, Vörösmartytól, Adytól kezdve összes nagyjainkig. Miért nem lehet? Mi változott? A „kor”? A „korszellem”? A tár-

sadalom? Igen, hiszen voltak mindenféle, kezdetben gyökeresnek látszó változások az utóbbi száz-százötven évben e korban, és később mindig úgy látszott, hogy azok mégsem voltak olyan gyökeres változások; és a színházak ma ugyanúgy játszanak Shakespeare-t, Molière-t, Goldonit, mint száz évvel ezelőtt — ez meg hogyan lehetséges! Akkor mégis kell, hogy valami állandóság, alapvető önazonosság legyen ebben az európai kultúrában immár néhány évszázada!

Azt mondták: nem lehet úgy írni, mint Petőfi írt hajdanán — és amikor 45 után megszületett a jelszó: „lobogónk: Petőfi”, megint úgy írtak sokan. Ebből nem a jelszó érdekes, hanem az, hogy *valóban nagy versek* is születtek Petőfi modorában, száz évvel a halála után. Önmagában ez az egyetlen jelenség is elegendő lenne, hogy felülvizsgáljuk irodalomszociológiai és esztétikai alapelveinket. A történészek abban most már egyetértenek, hogy a legújabb kor paradigmái a Nagy Francia Forradalom idején, Napóleonnal bezárólag alakultak ki, s hogy azóta azonos paradigmák ránk — és szétnevezve azt láthatjuk, hogy azóta valóban a fiók-Napoleonok vergődnek egyeduralomra, azóta a sovinizmus dühöng győzedelmesen, s azóta sem lehet más ideákat meghirdetni, mint a szabadság-egyenlőség-testvériség szentháromságát. Azóta mindenütt, de főként itt Kelet-Európában, a romantikának nevezett bonyolult és szerteágazó dolog újra és újra kibukkan a felszín alól, mert hiszen az egyén problematikussága, szerepének válsága és szerepének újraértelmezése a legújabb kor egyik központi kérdése. Amikor Hamvas Béla ezen eltűnődött, látva, hogy a világ válságban van, elkezdett visszafelé kutatni az időben, hogy válságmentes korszakba érjen, és minden korszakról kiderült, hogy az sem volt idilli, úgyhogy Hamvas belátta: mindig világválság volt, és az egyes világválságok nem különböztek egymástól túlságosan.

Auschwitz után nem lehet művészetet csinálni, mondták negyven éve a megdöbbent, jószándékú, derék emberek, és azóta is csinál művészetet az emberiség, persze. Mintha mi sem történt volna. De már két-ezer éve kiadhatták volna a jelszót: Jeruzsálem elpusztítása után nem lehet művészetet csinálni; és a jelszó akkor is hatástalanul pergett volna le alkotókról, befogadókról egyaránt. Hiába bármilyen nagy, derék, tisztességes kétségbeesésből származó ideológia: ha az a művészet gyakorlását tiltja, ha az a művészet számára ilyen-olyan esztétikai vagy filozófiai gátakat szab, bizony az ideológia hüzza a rövidebbet, és nem a művészet.

Esetünkben külön érdekesség az, hogy Kenessey romantika előtti formában és szellemben írta meg komédiáját. Nem foglalkozik az egyént szaggató belső konfliktusokkal, nem veti fel a legújabb kor alapkérdéseit, sőt használja az intrikát, ami a modern dráma legproblematisabb eszköze. Hiszen ha egy bonyolultabb világban az egyén a tetteiben már nem ismerhet magára teljesen, ha a tettek nem „gész személyiségét tükrözik”, mint ahogyan a legújabb korban ez nyilvánvaló, akkor az intrikára épülő cselekmény elavult, akkor azt valóban el kéne már hagynunk drámaírói esz-köztárunkból.

Mert rendben van, hogy a mi feladatunk sem más, mint Goethe, Schiller, Kleist drámaírói problémáit újragondolni, de azon a körön belül maradván — ám

hogy egészen Lessingig visszanyúlhassunk, hogy akár a *Bölcs Náthánt* is újra megírassuk, az mégis meg-*lepő*.

És itt jön az, amivel semmilyen történetfilozófiai eszmefuttatás nem tud 'számolni', (és ami mégis létezik : az alkotó magánérzelmei, az ő tények ellenére vállalt derűje, az ő nosztalgiaja. Kenessei pontosan tudja, hogy az az idill, ami a komédiája végén kitör, nem volt *hosszú életű*, és például rögtön Buda visszafoglalásakor pogrom követte, nagyrészt megsemmisítve, de mindenképpen szétzilálva azt a közeget, amelyet művében ábrázol. De azt mondja Kenessei, hogy ő most ezzel nem törődik, ő az idillt igenis létrehozta. Nem mondom azt, hogy ez hősies gesztus a rezéről, azt sem mondom, hogy tudatosan vállalt vakság, inkább azt mondhatnám, hogy ez a mindenáron keresztülvitt derű az alkotó alapvető emberi jogai közé tartozik. Ez is lehet válaszuk a korra. Mert hiszen az sem igaz, hogy kaffkai közegben feltétlenül kaffkai választ kellene

KENESSEI ANDRÁS

Ötvenezer arany

három pajkos felvonás

SZEREPLŐK:

GOLDBERGER, a világ leggazdagabb hitsorsosa
SLOMO, a budai hitközség samesza
RABBI, a budai hitközség feje
JEHUDA, az előljárók tanácsának elnöke, a második
leggazdagabb budai hitsorsos
ZEKÁRJA, előljáró, a leggazdagabb budai hitsorsos
BARUCH, előljáró, a harmadik leggazdagabb budai hitsorsos
BENJAMIN, Jehuda fia
BENCION, ÁSER, RUBEN, NAFTÁLI, a hitközség aranyifjai

I. ELŐLJÁRÓ

II. ELŐLJÁRÓ

III. ELŐLJÁRÓ

HAVVA, a Rabbi felesége
SÁRA, a Rabbi legkisebb lánya
SZOLGÁLÓ, a Rabbi házában
Hitsorsosok, a budai hitközség tagjai

Történik a törökvilág idején, a budai zsidónegyedben

ELSŐ FELVONÁS

Első jelenet

A színpad egész terét betöltő zene, tánc, ének

GYŰLEKEZET „Dicsőség a magasban Istenünknek. Dicsérje őt a föld és (a nagy ég, Ki egy szavával hívta létre mindent, S pillantásától függ ismét a vég. Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért, Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért.”

I. SZÓLÓ (RABBI) „Ki végtelen úrt kimérted, Anyagot alkotván beléje Mely a nagyságot s messzeséget Egyetlen szóra hozta létre: Hozsánna néked, Eszme!”

GYŰLEKEZET „Ó az erő, tudás, *gyönyör egésze*, Imádjuk őt a végtelen kegyért.”

II. SZÓLÓ (JEHUDA) „Ki az örökké változandót

adnunk. Az sem igaz, hogy valamely egyistenhit meg-ingására csak a dosztojevszkiji reagálás lenne az egyetlen válasz. Válasz lehet minden, ami az alkotó egészséges, ösztönös, életes, humorral telített spontán reakciója, amit nem terhel az ilyen-olyan elméleteikhez való görcsös alkalmazkodási törekvés. Ma is lehet menandroszi komédiát írni, csak éppen az kell ehhez, *hogy az ilyen típusú komédiát olyan ember írja, aki az adott pillanatban teljes emberségét valóban nem tudja más formában kifejezni.*

Hát így állhat elő az a látszólagos paradoxon, hogy egyik legjobb racionalista komédiánk körülbelül két-száz évvel a műfaj virágzása után születik.

Hogy színpadra kerül-e, az más kérdés. De miért ne kerülhetne? Ez aztán igazán az a forma, amit a magyar színház máig eleven hagyományként ismer és gyakorol, és amit a néző minden további nélkül megért.

En mindenestre szeretném színpadon látni.

S a *változatlant* egyesíted,

Végtelent és időt alkotva,

Egyéneket és nemzedéket,

Hozsánna néked, Erő!”

GYŰLEKEZET „Ó az erő, tudás, gyönyör egésze,

Imádjuk őt a végtelen kegyért.”

III. SZÓLÓ (ZEKÁRJA) „Ki boldogságot áradoztatsz,

A tested öntudatra hozva,

És bölcsességed részesévé

Egész világot felavatva :

Hozsánna néked, Jóság!”

GYŰLEKEZET „Dicsőség a magasban Istenünknek,

Dicsérje őt a föld és a nagy ég, Ki egy szavával hívta létre mindent, S pillantásától függ ismét a vég. Ó az (erő,

tudás, gyönyör egésze, *Imádjuk őt a végtelen kegyért.* Ó

*z erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen

kegyért!”*

Második jelenet

Kiteresedő utca, egyik oldalán piac, árusokkal, másik oldalán a Rabbi háza. Előtte áll a Szolgáló és Slomo. Bentről haragos veszekedés hallatszik, egyre erősebben, közelebből

SZOLGÁLÓ Jön a vihar ! Meneküljön, ki merre lát!

Slomo gyorsan egy mélyedésbe áll a kapu mellett, a Szolgáló azonban már nem tud hová bújni

HAVVA (kiviharzik a kapun, magával ráncigálja Sárát) Na nem ! Csak azért, mert egy fedél alatt lakik velünk, egy templomszolga, egy ilyen Slomo nem kerülgethet téged ! Ne szólj!!! Láttam, milyen szemeket meresztett rád tegnap is ! És mire lehet képes, ha nem vagyok ott?!!! Én nem egy ágrólszakadt samesznak tartogatlak téged! Végül is a budai hitközség rabbijának a lánya vagy, és... (Meggillantja a Szolgálót, most már rázúdítja a haragját) És te mit bámészkodsz itt!?!? Nincs jobb dolgod? Nem megmondtam, hogy a szemed éjjel-nappal Sárán legyen?! Most meg miért nem mész a dolgozdra?! Ne lopd a napot! Indíts! (Elviharzik, Sárát maga után vonszolva)

SLOMO (suttogva a Szolgálóhoz) Átadtad már a leveletem?

SZOLGÁLÓ (suttogva) Igen. De hát miért nem szánod el

magad, hogy végre beszélj Sárával?

SLOMO (hangosan) De hát miért is suttogunk itt?

SZOLGÁLÓ (hangosan) Arra válaszolj, hogy beszélte-e vele.

SLOMO Hogy beszéltem volna? Még nem mertem el-szólni magam ...

* (Madách Imre: Az ember tragédiája, első szín)

SZOLGÁLÓ Pedig aki ilyen szépeket tud írni ... (Be-hunyj szemmel idézi) A te gyönyörűséged mellett el-homályosul Hebron Rózsája ... A szemed a te ékességed, mint hajnali égboltnak a páros csillag ...

SLOMO (döbönt felháborodással) Te beleolvastál a leveleimbe?!?!?

SZOLGÁLÓ Ugyan, menj már, hiszen a betűket sem ismerem! Sára olvasta fel nekem, úgy el volt ragadtatva tőlük.

SLOMO Hát tetszett neki?

SZOLGÁLÓ Annyira, hogy már levél nélkül tudja mindet, elejétől a végéig. Tőle még én is eltanultam. No gyere, segíts cipelni a kosaramat, amíg televásárlom.

Átmennek a túloldalra, az árusokhoz. A Szolgáló hosszasan alkuszik, de minden második mondata Slomoé

SLOMO Megyek már.

SZOLGÁLÓ Figyeld csak, milyen szemtelenül magasra tartja a portékáját! Három, és ha nem tetszik, megvehetem a szomszédban is! Figyeld te, hogy mi folyik itt? Micsoda árak vannak mostanában? Négy, de ez az utolsó ajánlatom! És tudod, hogy miért merik ezt meg-engedni maguknak? Mert van, aki hajlandó ennyit is kifizetni szemrebbenés nélkül. Na jó, őt, de én válogatom ki! Az embereknek ma már nem számít a pénz. Azt mondják, hogy még sohasem volt ilyen jólét Budában. De vajon mi az oka? Megmondom. Szóval csak hatért válogathatok? Na, itt is voltunk. (Másik áruval kezd alkudozni) Vagy már rájöttél magadtól is? A szomszédban négyért akár válogathattam volna, rabló! Hát mi más, mint a disznóhüszlet?! Slomo, figyelsz rám egyáltalán?

SLOMO (felriad a gondolataiból) Persze hogy figyelek. Azt mondtad, hogy az üzlet.

SZOLGÁLÓ De milyen üzlet?

SLOMO (gondolkodás nélkül rávágja) Jó. Nagyon jó üzlet.

SZOLGÁLÓ De még milyen jó. Ó, ha nekem is lehetne egy ... ket ... na mondjuk: öt disznóm ...

SLOMO (megütődve) Disznó??? Megkerültél?!?

SZOLGÁLÓ Persze, a Rabbi házában ki sem lehet ejteni azt a szót, hogy disznó ... (Elréved) malac ... süldő ... koca ... !

SLOMO Mit merészelsz?!

SZOLGÁLÓ Jó, jól! Nem gondoltam komolyan ... (Szomorúan sóhajt egyet) De nézz csak körbe: mindenki-nek van. Néhálynak egész kis kondája. És ha az emberek gazdagszanak, ezáltal növekszik a hitközség tekintélye, szaporodnak majd a jócselekedetek, a szegényeknek szánt adományok, új imaház épülhet, magasabb lesz a Rabbi fizetése, és talán mi is ...

SLOMO Szállj le a földre! Nyisd ki a szemed és láss! A Rabbi szegény. Te szegény vagy. Én szegény vagyok, Budán nincs hittudományi egyetem. Aki tovább akarná képezni magát, Prágába vagy Amszterdamba kell utaznia. Utaznék én is, de nincs pénzem. Minek tanultam annyit, ha nem tudom befejezni a tanulmányaimat? Így semmi sem lesz belőlem, életem végéig templomszolga maradok.

SZOLGÁLÓ Hagyni kell, hogy az emberek gazdagodjanak, s aztán majd maguktól fogják támogatni a tudományokat.

SLOMO Itt senkinek sem fontos a lélek gazdagsága. Azt hiszik, ha imádkoznak reggel-este meg szombat bejövetelekor a templomban, akkor egész héten vétkezhetnek.

SZOLGÁLÓ Az emberek sokfélék. Ne légy már olyan kérlelhetetlenül szigorú.

SLOMO A becsületet csak egyféleképpen lehet mérni: nem úgy, mint itt a kosaradba a borsót, babot, répát.

SZOLGÁLÓ Te is csak fortyogsz, és közben észre sem veszed, természetesnek találsz, hogy minden van bőségesen, az embereknek jól megy, s még a tisztaság szegénységben élő Rabbi kosarát is telepakolhatom minden nap ennivalóval.

Lassan befejezik a vásárlást, alkudozást, Slomo cipeli a telerakott, nehéz kosarat

SLOMO (nyög a súly alatt) Elmondhatjuk: itt van már a Kánaán.

SZOLGÁLÓ Te csak ne gúnyolódj. Inkább élj úgy, mint a többiek. Kevesebb bajod lesz a világgal és magaddal. Meg a világnak veled. (Hirtelen felfigyel egy tekintélyes — pocakos! — férfitúra) Na nézd csak! Nem Zekarja siet ott? Tán csak nem ...? Hozzánk igyekszik!

SLOMO Az meg ott a nyomában, hát ki más, mint Baruch! Hogy üget!

SZOLGÁLÓ Amikor meghalt az apja, a halálos ágyán megeskette Baruchot, hogy mindent mindig úgy csinál, mint Zekarja, aki már akkor is a leggazdagabb budai hitsorsos volt. Es az okos butafü megfogadta, megtartotta: gazdag lett.

SLOMO Ez meg Jehuda, a második leggazdagabb ... mi van itt?

SZOLGÁLÓ Teremtőm, ne hagyj el! Ott mennek mind a hitközség előljárói! Mi készül? Mit keresnek nálunk ilyenkor? Na, gyere, hozd már azt a kosarat! (Kiveszi Slomo kezéből, és besiet a házba)

Slomo a falnak dől háttával. Feltűnnek a hitközség aranyifjai: a leggazdagabb családok csemetéi, nagyjából Slomoval egyidősek, kihíztak, erősek, jókedvűek, előkelően öltözöttek: csak most látni, hogy Slomo mellettük milyen sovány, s mennyire szegényesen öltözött

BENCION (gúnyosan) Hahó! Itt a mi derék Slomonk! Szép napot, Slomo! Tettél már valamit? Vagy tegnap óta arra ügyelsz, hogy a Rabbi háza össze ne dőljön?

BENJAMIN Rossszul kérdezed. Mi az, hogy „tettél vala-mit”?

Talán: ettél valamit? Szóval: ettél valamit a reggeli ima óta?

Mert ha nincs mit egyél, nem lesz erőd, hogy tegyél. De ha nem teszel, akkor nem is eszel. (Durván röhögnek)

BENCION Hja, fiacskám, a naplopás ma már nem ki-fizetődő.

Hogy: „gondolkodom” és: „problémákat oldok meg” és: „tudománnyal foglalkozom”!

ÁSER A nép meg ajúlt tisztelettel övezi. (Gúnyosan affektálva)

Ó! A nagy tudás! (Köhögnek)

BENCION A magunkfaját persze nem ilyen könnyű be-csapni, de a szép Sára bizonyára olvadozik az ilyen nagy koponyák közelében.

BENJAMIN Persze, könnyű annak, aki egy fedél alatt lakik a Rabbi lányával.

SLOMO Kérlek, ne beszéljetelek így. Atyádat, a tisztelet-re méltó Jehudát, meg a te atyádat, meg a tiédet is, éppen most láttam ide bejönni. Bizonyára tanácskoznak a Rabbi-val. Ti meg itt az utcán ...

BENJAMIN Atyám tiszta nevét ne merd a szádra venni!

Fenyegetően közelednek Slomo-hoz, aki bemenekül a házba

Harmadik jelenet

Nagyobb szoba a Rabbi házában. A hitközség előljárói tanácskoznak

RABBI Azért kérettelek titeket olyan sürgősen, mert meg kell beszélnünk az új helyzetet. Most jövök a budai basától, aki személyesen adta át nekem a fényes padisah levelét.

Izgattottan összesúgnak

Felolvasom. Adassék e levél alattvalóimnak, a budai hitközség jámbor életű tagjainak, s mindenekelőtt a hitközség vezetőinek és Rabbijának. (Felnéz az írásból) Dátum, megszólítás, satöbbi, satöbbi. (Tovább olvas) Már régebben tudomásomra jutott, hogy ti ott, mindenkor budai basám fennhatósága alatt nem mindennapi jólétben éltek, mindenekelőtt a birodalom többi népéhez, nemkülönben a budai alattvalók-hoz, ám elsősorban korábbi önmagatokhoz képest. Allah arról a titokról is fellebbentette a fátylat, hogy minek tulajdonítható a ti nem mindennapi jóléteitek.

Ennek oka nem más, mint a közönségesen disznóhúsüzletnek nevezett tevékenység. Tájékoztattam e fergetelmes hangzó tevékenység mibenlétéről, ám úgy találtam, hogy semmiféle, a birodalom vallási előírásaiba ütköző vagy tiltottnak nevezhető dolgot nem műveltek...

I. ELŐLJÁRÓ Hála az Örökkévalónak...

RABBI ...ám a divánpasámmal megtanácskozva a dolgot, arra a meggyőződésre jutottam, hogy aki a disznóhús közelébe kerül, az előbb-utóbb óhatatlanul vétkezni fog...

II. ELŐLJÁRÓ Na, tessék; megmondtam, hogy baj lesz belőle...

RABBI Mivel mind a ti vallásotok, mind pedig a birodalom államvallása tiltja az alattvalókat a disznóhús élvezetéről mérlegelés tárgyává tettem, hogy noha bizonyíthatóan nem keveredtetek bűnbe, vajon helyénvaló-e, hogy a saját vallási előírásaitok, valamint a birodalmi törvények és szokások szellemével és betűjével szembeszegülve oly nyilvánvaló szemérmelenséggel foglalkoztok a disznóhúsüzlettel, hogy annak birodalomszerte egyre nagyobb híre és visszhangja van. Nem merném állítani, hogy jó fényt vet rátk a disznókkal való napi munkakapcsolat, még akkor sem, ha értesüléseim szerint mind e ideig a közelében sem voltak sem az élő disznóknak, sem a disznóhúsnak, sem az abból feldolgozott, tiltott étkeknek, melyeknek felsorolását most érthető okból mellőzöm.

III. ELŐLJÁRÓ Mindent tud: minden mozdulatunkról, minden gondolatunkról. Nincs titok előtte.

RABBI Mentségetekre szóljon, hogy megbizonyosodtam arról: egy ujjal sem érintettétek a tiltott állatot, sem élő, sem pedig élettelen állapotában...

I. ELŐLJÁRÓ Hála néked, Örökkévalónk...!

RABBI ...hanem az arra alkalmas rác kondásokkal önzetítetek az élő állatokat, mégpedig a vilájet székvárosának, Budának a falain kívül, részint a Vízi város és a Tabán nevű külvárosokban, részint a Budafok és Nagytétény nevű környékbeli falvakban. Hasonlóképpen helyeselhető, hogy az állatok vágását és feldolgozását magyar hentesekkel végeztetitek.

III. ELŐLJÁRÓ Bölcs és belátó unalkodónk van...

RABBI Ám az ilyen, a birodalom közénkölcsét és az egyszerű alattvalók őszinte vallási érzületét mélyen sértő, valamint a birodalom egységét szembetűnően bomlasztó dolog fölött nem lehet szemet hunyni. Ezért a következőket határoztam...

ELŐLJÁRÓK Jaj nekünk, szegény fejünknek!

RABBI ...Mivel nem vagytok ellensége sem a budai hitközségben élő alattvalóimnak, sem pedig a birodalmi kincstárnak, hajlandó lennék a továbbiakban is eltűnni a disznóhúsüzletet, amennyiben három napon belül kifizettek a budai basa kezéhez ötvenezer aranyat, s minden további évben újabb ötvenezeret.

ZEKARJA Vagyis ötvenezeret.

RABBI (kiszökkenve) Hogyhogy???

ZEKARJA Mintha nem tudnátok, hogy mindennek a tízeke az övé.

I. ELŐLJÁRÓ A nyomorúságunk és a gondjaink tízevét is vihetné.

II. ELŐLJÁRÓ Hogyne, majd hozzácsomagoljuk az öt-ezer aranyához.

I. ELŐLJÁRÓ Majd éppen te fogod megmondani, hogy mit csináljunk!

RABBI Szeretném befejezni a fényességes padisah levelét, ha nem ellenzitek.

Erre csend támad, akik már összevesznének, fékeznek magukat

Amennyiben megfelelték az általam szabott feltételeknek, a budai basa értesítésének vétele után kézzelgyemmel szentesített fermánt kaptok nagyvezíremtől további tevékenységetek engedélyezésére, amit a ti fizetési szorgalmatoknak megfelelően évenként megújítok vagy visszavonom. Amennyiben nem tudnátok vagy nem akarnátok a mindenkor aranyakat a mindenkor budai basán keresztül hozzám eljuttatni, tevékenységetek törvényellenesnek, s mint

ilyen, üldözendőnek minősül. Allah erősítse a birodalmat! Béke legyen veletek.

Döbönt szünet. Majd hatalmas hangzavar. Mindenki mindenkivel vitatkozik, veszekszik. Végül letargikus levertség vesz erőt rajtuk. Magukba zuhanva hallgatnak

JEHUDA Ennyi pénz nincs a hitközségben.

RABBI Na várj csak...

JEHUDA Most nincs ennyi. Még ha az utolsó, félretett garasokat szedjük el az emberektől, akkor sincs.

II. ELŐLJÁRÓ (siránkozva) És három nap... értitek?... három nap alatt kellene összeszednünk.

III. ELŐLJÁRÓ Három nap, de honnan számítva? A levél írásától? Kézhezvételétől, felolvasásától, kihirdetésétől? Újévtől? Pészachtól?

ZEKARJA (ingerülten) Csodálatosan ravasz és körmönfont gondolkodás. (Ráförmed) Mit gondolsz, a törökök mind hülyék?! Azt hiszed, a fényességes padisah nem küldött ugyanezzel a futárral, aki a mi levelünket hozta, a basának is ugyanilyen értesítést?!?!
III. ELŐLJÁRÓ De hát én csak...

ZEKARJA (ordít) Belelátunk a vesénkbe, a hasunkba, a gondolataink közé! Mindent tudnak rólunk!

JEHUDA (csendesesen) Csak azt nem, hogy most nincs pénzünk...

II. ELŐLJÁRÓ Lehet, hogy éppen ezért... hogy tönkretessenek minket.

I. ELŐLJÁRÓ Ugyan, hát nem hallottad? (Idézi) „Mivel nem vagytok ellensége a budai hitközségben élő alattvalóimnak...”

III. ELŐLJÁRÓ (ő is idézi) „...sem pedig a kincstárnak...” — remélem, erre is odafigyeltél.

JEHUDA Ha télen kapjuk ezt a levelet, disznóöléskor, talán könnyebben kisajtoljuk magunkból ezt a pénzt...

ZEKARJA (ingerülten) De most kaptuk!

BARUCH (ordít) De most! Nyáron! Nem télen! Hanem most!

I. ELŐLJÁRÓ Nincs pénzünk!

II. ELŐLJÁRÓ Szegények vagyunk!

III. ELŐLJÁRÓ Koldusok leszünk!

I. II. III. ELŐLJÁRÓ Tönkre megyünk! Éhen halunk!!!

Hangzavar. Siránkoznak, tépik a hajukat, a szakállukat. A Rabbi nagy nehezen csendet teremt

JEHUDA Ami engem illet, én a disznóhúsüzletbe fektettem a pénzemem. Jószerével csak annyi pénzem van, amennyi a napi kiadásokra kell.

ELŐLJÁRÓK Én is! Én is! Én is!

JEHUDA Tudom, hogy a hitközség pénztára is üres. Még a télen adtunk a közvetítőknak húszezer aranyat, hogy Regensburgban kiváltásák azokat a hittestvéreinket, akiket a fényességes padisah alattvalóként ejtettek foglyul.

I. ELŐLJÁRÓ (felháborodva) Micsoda??? És én miért nem tudok erről?!

JEHUDA Mert akkor te Sztambulban voltál, másikk tízezezer arannyal, hogy a német császár alattvalóinak számító fogoly hittestvéreink szabadságát váltsd meg vele.

ZEKARJA Nem arról volt szó, hogy ez csak kölcsön...?!

BARUCH Tényleg: hol ez a pénz?!

RABBI A prágai hitközség kezeséget vállalt a visszafizetésére, csak azt kötötték ki, hogy hittestvéreink Sztambulból legalább Bécsbe vagy Prágába érjenek. Sajnos, a fényességes padisah magas hivatalainak ügyintézéséhez sok türelemre van szükség.

II. ELŐLJÁRÓ Tehát egy fityingünk sincs. Akkor pedig kénytelenek leszünk eladni a disznókat.

ZEKARJA Még mit nem!

BARUCH Szó sem lehet róla!

JEHUDA Megőrültél?!

ELŐLJÁRÓK A disznókat eladni? Soha! Akármilyen mást inkább! Nem! Ezt ne is mondd! Add el te a sajátjaidat!

II. ELŐLJÁRÓ (sértődötten) Hát akkor találjatok ki jobbat!

JEHUDA Most örültséggel tudni a disznókon. Először

is, mert még nem érték el a vágósúlyukat, másodszor is, mert a hirtelen túlkínálat lenyomná az árakat, harmadszor pedig azért, mert mi nem élő disznókkal kereskedünk, hanem a feldolgozott formájukkal. Szóval ez mindenképpen veszteséges üzlet.

I. ELŐLJÁRÓ Na és mi lenne, ha felvennénk ötvenezer arany kölcsönt?

II. ELŐLJÁRÓ Micsoda???

III. ELŐLJÁRÓ Észnél vagy?!

JEHUDA Tudod, mennyi pénz ötvenezer arany egyhavi kamata?? És hol a biztosíték, hogy mához egy hónapra vissza tudjuk fizetni?!

I. ELŐLJÁRÓ Jó, hát ha valaki tud jobbat... (Sértetlen elfordul)

III. ELŐLJÁRÓ Csapjuk zálogba, amink van! Mondjuk a kondáinkat.

ZEKARJA Semmi értelme!

BARUCH Úgy van! Mit érünk vele?

JEHUDA Ha ilyen nyomott áron tudnánk csak eladni, zálogként még kevesebbet kapnánk értük.

III. ELŐLJÁRÓ Na jó. Akkor elzálogosíthatnánk a házaikat, az ékszereinket, a hitközségi kegytárgyainkat...

RABBI Még mit nem! A sajátoddal azt teszel, amit akarsz. De az Örökkévaló megszentelt hajlékában nem rendelkezel.

III. ELŐLJÁRÓ (magából kikelve, sértődötten ordít) Hát akkor mit csinálunk?! Akkor nincs megoldás?! Akkor megdöglünk! Akkor vége mindennek! Koldusbotra jutunk! Eladnak minket rabszolgának!

A többiek is kiabálni kezdenek, vitatkoznak, veszekednek egymással, aztán fáradtan, kiábrándultan elhallgatnak

RABBI Akkor most mit határozunk?

Csend

ZEKARJA Azt, hogy nem határozunk semmit.

RABBI Ne feledjétek! Mához három napra...!

JEHUDA Adjunk magunknak egy nap gondolkodási időt.

RABBI (sóhaj) Na jó... ha gondoljátok... akkor holnap reggel.

Elmennek. Először az előljárók. Majd utánuk külön Baruch és Zekarja

Negyedik jelenet

A Rabbi házában udvara. Slomo szeretne egy szót szólni Sárahoz: elmondani szerelmét, terveit. A színpad egyik végében Sára, másik végében Slomo tűnik fel

SLOMO (szinte suttogva) Sára...! Sára...! Én... vagyis te meg én...

SÁRA (a suttogásra felkapja fejét, tesz két lépést Slomo felé) Slomo... te meg én... mi...

Hátul kivágódik egy ajtó, kitrappolnak rajta az előljárók. Végigmennek a színen — az udvaron —, és közben hangosan, méltatlankodva, kétségbeesetten megszélik a bent történeteket. Sára és Slomo megriadva búvóhelyet keres: újra a szín két, legtávolabb eső pontján

I. ELŐLJÁRÓ Micsoda helyzet...!

II. ELŐLJÁRÓ Én megmondtam... De mi lesz most?

III. ELŐLJÁRÓ Koldusok leszünk... Tönkremegyünk.

I. ELŐLJÁRÓ Az Örökkévaló semmit sem tesz a mi szerencsétlen hitközségünkért?

II. ELŐLJÁRÓ Tán éppen ezt tette... hogy a disznók meg mi...

III. ELŐLJÁRÓ A szultánnak sem állhat érdekében, hogy megszűnjön a budai hitközség...!

I. ELŐLJÁRÓ Hogy érted ezt?

III. ELŐLJÁRÓ Ha nem fizetünk, végünk van. Ha fizetünk, koldussá leszünk. Elmenekülünk, szétszéledünk, vagy megölnek minket...

II. ELŐLJÁRÓ Azt nem teheti! Ki fog akkor pénzt kölcsönözni a budai basának?

A szín közepén állnak, és letörten érvelnek. Tudják: még ha igaza volna is valamelyiküknek, olyan mindegy

I. ELŐLJÁRÓ Senki sem fog kölcsönözni. Már csak egy-két nap, és szétzülлик ez a mi, jobbra érdemes hitközségünk.

II. ELŐLJÁRÓ Fizetni nem tudunk, pénzt a föld alól sem kaparunk már elő, hiába minden.

III. ELŐLJÁRÓ Ki-ki elkótyavetyéli majd a disznait és minden értékét, hogy a legrosszabbtól szabaduljon, aztán a családjával együtt földönfutóként menekül innen a jövő évi teher elől.

Szomorúan kibandukolnak a kapun. Sára és Slomo előmerészkedik. Csendben tesznek néhány lépést egymás felé

SLOMO (suttogásnál alig hangosabban) Sára! Én írtam... írtam neked...

SÁRA (szerelmes várakozással) Igen, írtál... minden betűjét százszor is elolvastam...

SLOMO És azt is írtam, hogy...

SÁRA Igen...

SLOMO És most csak azt akarom mondani, hogy mindaz, amit leírtam, az...

SÁRA ... az? ...

Kivágódik a tanácsterem ajtaja, Baruch és Zekarja közeleg. Sára és Slomo újból szétrebben, elbújik

ZEKARJA Egy biztos: az Örökkévaló nem kedveli azokat, akik ölbe tett kézzel ülnek, és azt várják, hogy Ő mindent megtegyen helyettük. Nekünk magunknak kell kézbe vennünk az ügyeinket.

BARUCH (körbemutat) És mi lesz velük?

ZEKARJA Ezek (fejével a már eltávozott előljárók felé int) csak sírni, sápítózni és jajgatni tudnak. Önállóan semmire sem képesek. Ha elindulsz, mennek utánad, mint a birkák. Azok (a Rabbi szobája felé int), ha nem dörög az ég, mindenkivel, még önmagukkal is elhitetik, hogy ők imádkozták ki a nap-sütést. De ha beborul, és jön az égi áldás, akkor egyszeriben kiderül, hogy milyen tehetetlenek.

BARUCH Tudod, mire gondoltam? Ha ezt az ötvenezer aranyat elosztanánk a hitközség népe közt, eladhatnék tíz disznót, egy kis ékszert, arany-, ezüstserleget, megymáást. Én ki tudnám fizetni a rám eső hányadot, te pedig még nálam is könnyebben.

ZEKARJA Nem rossz ötlet. Csakhogy a szultánnak (szétnéz, válla közé húzza fejét), akarom mondani: a fényességes padisahnak, nem nyolcszáz vagy kétezer-ötszáz aranyra van szüksége, amit mi ketten ki tudnánk fizetni, hanem ötvenezerre.

BARUCH Aki nem tudja kifizetni, azt eladja rabszolgának, vagy a fejét véteti.

ZEKARJA Igen, először én is erre gondoltam. De aztán rájöttem, hogy nem a fejünk kell neki; még csak néhány száz rabszolgára sincs szüksége. Évi ötvenezer arany kell neki. Érted? Vagyis mi, mindannyian, épségben, egészségben.

BARUCH Szóval, hogy az egész hitközség együtt sír, együtt nevet!

ZEKARJA Az egész hitközség, meg a budai basa, meg a fényessé...

Éktelen ordítás veri fel a házat. Havva, a Rabbi felesége közeledik

HAVVA Micsoda ház!!! Mi folyik itt?!! Ez azért mégis több a soknál! Sára! Hol vagy, Sára?! Ahová lépek, mindenütt rendetlenség, minden a feje tetején áll, megsz minket a piszok! Micsoda ház ez itt?!! (Észreveszi a megkövülten álló Baruchot és Zekarját, hangot vált) Legyetek üdvözölve tisztes házukban...

Baruch és Zekarja zavarban van: őket kihallgathatták, és ők is akaratlanul a tanúi lettek valaminek, ami nem rájuk tartozik

ZEKARJA Mi már éppen távozófélben...

SZOLGÁLÓ (lélekszakadva jön) Engem hívtál? Itt vagyok.

HAVVA Te is... (odasziszezi) megéred a pénzed. (Hangosan) Keritsd elő Sárát. (Odabólint a férfiaknak és kisiet. Nyomában a Szolgáló)

BARUCH (megpróbálja folytatni a félbemarádott témát) Akkor most mitévők legyünk?

ZEKARJA A hitközségre szükség van. Csakhogy ezekben a válságos órákban az eddigi, alkalmatlan, tutyimutyi alakok helyett tetterős, rátermett férfiak kezébe kell adni a vezetést.

A háttérben újból előbújik Sára és Slomo, de csak jeleket adhatnak egymásnak. Slomo mutogatja, hogy este, amikor a Hold az égen lesz, Sára szökjön ki. Sára boldogan mosolyog, de mutatja, hogy tehetetlen. Távolról újra felcsattan az anyja hangja, Sára visszahúzódik. Slomo heves hadonászása végén lever egy kiakasztott lábast, amely rettentő csörömpöléssel esik le. Baruch és Zekarja odakapja a fejét, Slomo óriási zavarban közelebb lép, üdvözlő öket

BARUCH Slomo! Mit csinálsz te itt?!

ZEKARJA Csak nem hallgatóztál?!?!

SLOMO (szörnyű zavarban, mert nem tudja, hogy ki-lesték-e) Ugyan már... mit nem gondolsz... én csak... csak itt... (kivágja magát) amikor meglátalak, eszembe jutott, hogy napok óta szeretnék megkeresni egy üzleti tárgyalás ügyében.

ZEKARJA Nocsak. Ha már a samesz is, akarom mondani, a rabbihelyettes, kántor és tórahordozó egy személyben, hát ha már ő is üzlettel foglalkozik, akkor mégsem olyan felhős a mi hitközségünk jövőjének ege. De remélem, nem a Rabbi házában akarsz üzletről tárgyalni? Inkább tiszteld meg házamat ma délután.

SLOMO Boldoggá teszel. Köszönöm. Hálásan köszönöm. (Elrohan)

ZEKARJA (utánanéző) Most magad is tapasztalhattad, hová sülydelt a mi hitközségünk. Már a samesz is üzletlen töri a fejét ahelyett, hogy a hitbéli dolgokkal foglalkozna. Mi lenne ebből a városból, ha én tóraolvasással tölténém az üzleti órák idejét? Na, hol is tartottunk?

BARUCH Hogy a hitközség vezetését tetterős...

ZEKARJA (befogja a száját, és kezdi a kapu felé von-szolni) Igazad van, de ez a hely nem alkalmas arra, hogy mindezt megbeszéljük. Menjünk innen.

BARUCH Jöjj hozzám. Az én házámban mindent nyugodtan megbeszélhetünk.

ZEKARJA Ne lássanak minket együtt.

A háttérben feltűnik Slomo. Ahogy Zekarja Baruchot kifelé, úgy Slomo a Szolgálót befelé húzza. Izgatottan sugdos a fülébe, láthatóan kérleli. A Szolgáló előbb tiltakozik, a fejét rázza, szabódik, végül nagy nehezen rááll. Slomo boldogan felkapja, körbe-, majd kiforog vele

BARUCH Akkor hát hol tanácskozunk?

ZEKARJA Alkonyatkor légy a várfal bátyakiszögél-lése alatt, ott, ahol az a bokrokkal fedett, barlang-szerű rejtkehely van.

Kisietnek a házból

Ötödik jelenet

Már csak ketten vannak a Rabbi szobájában, ahol a tanácskozás folyt. A Rabbi magába roskadva ül egy támla nélküli széken, Jehuda az ajtófélfának támaszkodik

RABBI (felnéz) Hát te? Te miért nem mész az üzle-teld után? Szaladj, kikapkodj, nyüzsögj, sok időd úgy sincs már rá.

JEHUDA Ki tudja.

RABBI (nagyot sóhaj) Ej, Jehuda, Jehuda, nem így képzeltük ezt, amikor megállmodtuk a hitközségünk felemelkedését. Vallj be, te is azt hitted, hogy egyszerű és mindenkorra rendbe tettük a dolgunkat?

JEHUDA Hinni meg tudni... az nagy különbség.

RABBI Hát igen... Te hiszel, én is hiszek. De tudni csak az Örökkévaló tudhat.

JEHUDA Úgy állapotodtunk meg, hogy te és házad népe még a vétkezés árnyékába sem áll, s mivel semmi közöd a mi — egyébként biztos vagyok benne, hogy nem vétkecs — cselekedeteinkhez, a te imádat bizonyára meghallgatja az Örökkévaló.

RABBI Vajon meghallgatja-e? Vajon nem fordul el-tőlem, aki hagyom, hogy idáig zülljetek? Vajon szá-mít-e, hogy nekem egy sincs a tisztátalannak ren-delt állatokból?

JEHUDA Meghallgatta az imádat.

RABBI Mit tudsz te erről? Ami csak az Örökkévalóra és rám tartozik?

JEHUDA Jelet küldött.

RABBI Micsoda jelet?

JEHUDA Nekem már néhány hónappal ezelőtt olyan érzésem volt, hogy a fényes padisah nem fogja szó nélkül túrni a mi gazdagodásunkat. Anélkül persze, hogy a maga hasznát le ne arassa rajtunk. Bevallom, azt hittem, hogy erősíteni fogja a birodal-mi államvallás terjedését, kötelezővé teszi a felvéte-lét, ellenőrizteti a vallási előírások betartását, ahogy azt már az újonnan áttérteknél szokás. Így aztán érthetően beszűkülnek a piacaink: egyre kevesebb disznóhúst — bocsánat! —, szóval mind kevesebb feldolgozott terméket tudunk eladni a birodalomban. Az az ötletem támadt, hogy nem ártana birodalmon kívüli vevők után nézni.

RABBI És levelet írtál Bécsbe, ottani hitsorsosaink-nak...

JEHUDA Valóban, ez volt az első ötletem, de elvetet-tem. Bécsnek árumegállító joga van, a hitsorsosok csak ottani átvételkor fizetnének, a vám a mi hasz-nunkat terhelné, viszont ha ők továbbadnák, a kü-lönbözeti nyereség az ő zsebükebe vándorolna, és így tovább. Ezért mást gondoltam.

RABBI (kezdi érdeklődni) Mondjad csak, figyelek.

JEHUDA Levelet írtam a sülberthali fejedelemségben élő Goldberger Smuélmak, talán hallottál róla, ő a Német-Római Birodalom, de talán az egész világ leggazdagabb hitsorsosa. Fél kézzel zsebre vágja nem-csak a mi hitközségünket, de a Bécsit is. Felhívtam a figyelmét a mi szerény kis dász... (zavartan meg-köszöröli a torkát) ... km ... disztelen hitközségünk-re és újabb keletű tevékenységünkre. Amennyiben még nem jutott volna el a hírünk odáig. Egy szó mint száz: üzleti kapcsolatot ajánlottam neki; egye-nesen, minden kerülőtől és közvetítőtől mentesen.

RABBI (már izgatott) És? És?

JEHUDA Ma reggel érkezett meg a válasza (előhúzza egy levelet) és...

RABBI De hát miért nem szóltál az előbb??? Ami-akor olyan kétségbeesetten és tanácstalanul álltunk itt?!?!

JEHUDA Rőgtön megérted, ha felolvasom. (Olvasni kezdi) Reb Jehudának, a budai hitközség leggazda-gabb kereskedőjének, legtekintélyesebb tagjának, öz-veggek, árvák és számkivetettek gyámolítójának, a kiválasztott nép leg... (felnéz) ez bizonyára nem ér-dekel...

RABBI (gúnyosan) De, de, nagyon érdekes, folytasd csak!

JEHUDA (érti, hogyné értené) Jó, hát a második leg-gazdagabb kereskedő... Írt volna neki a hitközség egyik ikoldusa? Legfeljebb válasza sem méltatja. (Olvas) Örömmel vettem a megtisztelő sorait, mely-ben üzleti kapcsolatot ajánl. El kell mondanom, hogy hallottam már az önök nem mindennapi vállalkozá-sáról, és bátor, merész, korszakos ötletnek tartom. Korábban gondoltam már rá, hogy felveszem önökkel a kapcsolatot, de az élet és az üzletmenet forgataga megakadályozott benne. Most azonban — mivel önök nyitott ajtókat dőngetnek nálam — elhatároztam, hogy személyesen tapasztalom meg a dolgokat önök-nél. Látok üzleti lehetőséget a kapcsolatunkban, ezért hamarosan útra kelek, és meglátogatom önöket. Biz-tosíthatom, kedves Jehuda úr, hogy amennyiben nem csalatkozom várakozásaimban, akkor könnyen egyez-ségre juthatunk, s tartós üzleti kapcsolatra léphe-tünk. Kelt niszán havának tizennyolcadik napján, ötezer-háromszáz...

RABBI Még most sem értem, miért nem szóltál róla.

JEHUDA Nem mondhatod, hogy nem próbáltuk befo-lyásolni.

RABBI Kérdés, hogy jól tettük-e. Hogy jót tettünk-e, JEHUDA Már ne haragudj, de tudomásom szerint senki sem vétkezik. Az Írás pedig semmit sem szól arról, hogy nem lehetsz a tulajdonosa tisztátalan ál-
latoknak.

RABBI Hát én nem is vagyok.

JEHUDA Ebben a levélben csak azt írja, hogy *hamarosan* útra kel. A dátum szerint negyven napja írta: negyven nap az út Silberthaltól Budáig. S ki tudja, mit jelent az, hogy „hamarosan”? Ha útra kel egyál-talán; ha nem betegszik meg; ha nem rabolják ki, nem ölik meg, nem vetik fogságba útközben; ha szerencsésen ideér; ha kedvére való, amit nálunk tapasztal; és még amire hirtelenében nem gondol-tam... akkor mivel biztathattam volna az előjárók tanácsát? Hogy addig is ülünk ölbe tett kézzel, és várjunk Goldbergerre? Vagy arra, hogy az Örökké-
való csodát tegyen velünk?

RABBI Valahogy nincs rendben valami ebben a hit-
községben, mióta a tisztátalan állatokkal való fog-
lalatosságra adták a fejeteket. Te azelőtt sohasem beszéltél ilyen cinikusan, a többiek is jámborabbak voltak... Én szilárdan hiszem, hogy az Örökkévaló nem véletlenül sugalmazta Mózesnek a tisztátalan állatokkal való mindennemű érintkezés tilalmát. Mert lehet ugyan, hogy egy ujjal sem nyúltok hozzájuk, de a fejetekben tisztátalan gondolatok születnek.

JEHUDA Nem tudom, hogy te mire gondolsz, de ne-
kem csak az jár a fejemben, hogy meg kellene ra-
gadnunk ezt a lehetőséget. Ki kellene találni valamit, hogy haladékat kapjunk. Vagy legalább részletfizetési
kedvezményt.

RABBI Jó, jó, de hogyan? A leggyorsabb lovon is há-
rom hét az út Sztambulba, a legjobb esetben is öt
nap alatt tudunk a nagyvezír vagy a divánpasa elé
jutni, a fényes pádisáhról nem szólva, és persze
ötezer arany pluszkiadás a bejutás lerövidítésére.
Addig mindannyiunknak vége.

JEHUDA Nem... nem kell olyan messzire menni. A
megoldás közelebb van: itt Budán. Ha már ötezer
aranyat áldozunk, annyi pénzért talán a budai basa
is jobb belátásra bírható.

RABBI Ezt a basát nem lehet megkönyékezni, mióta
az elődje selyemzsinórt kapott valami hasonlóért.

JEHUDA Pedig a megoldást itt kell megtalálnunk.
Tudom, hogy szalmaszál, amibe kapaszkodunk, de
legalább valami, ami reményt ad.

Hatodik jelenet

Zekarja házának előtere. A hitközség aranyifjai szóra-
koznak valamilyen társasjátékkal, természetesen pénz-
ben játszanak. Nagy zsvajjal, hahotával vannak, mint-
ha szantszándékkal hangoskodnának, és várnák, hogy
valaki rájuk szóljon, hogy akkor megmutassák neki
azt, amire nem kíváncsi. Slomo közeledik. Mikor meg-
pillantja az aranyifjakat, először visszahúzódik, de az-
tán úgy dönt, hogy nem futamodik meg gyáván. Sem-
mi köze hozzájuk. Legfeljebb úgy tesz, mintha nem is
látná őket. De sehogyan sem tud Zekarja házának ka-
pujához férközni: éppen ott zajlik a játék legizalma-
sabb része. Így aztán óhatatlanul magára tereli a fi-
gyelmet

BENJAMIN Na nézd csak!

BENCION Hahó, Slomo!

BENJAMIN Szép napot, szép fiú! Hova, hova?

ÁSER Biztos játszani szeretnél, igaz?

RUBEN Aztán van-e pénzed?

BENJAMIN Ment ehhez a játékhoz pénz kell ám.

BENCION Nem úgy, mint ahhoz a másikkhoz.

Lassanként, ahogy a szót veszik át egymás szájából,
Slomót is kezdik lökdödni egymáshoz. Előbb csak vé-
letlenszerűen, utóbb már célzatosan és durván, mintha
ő tehetne arról, hogy nekik esett

ÁSER Amit ottthon is játszhatasz.

RUBEN Olcsón.

NAFTÁLI Ingyen.

BENJAMIN De nem azzal, amivel egyidős vagy.

BENCION De nem ám!

BENJAMIN Hanem a szép Sárával...

BENCION Nagy sunyi vagy te, Slomo...

ÁSER Ottthon...

RUBEN Egyedül...

NAFTÁLI Kettesben...

BENJAMIN Mikor nem vagytok szem előtt. Mikor
senki sem látja. Mikor senki sem vigyáz rá. *(Egyre
jobban méregbe gurul a saját szavaitól, a saját fel-
tétélezésétől; mert biztosat nem tudhat)* Mikor min-
denki azt hiszi, hogy a samesz hitbéli dolgokkal fog-
lalja el magát. Mikor pedig nekem ígérték Sárát.

*Slomo eddig megpróbálta jópofáskodásnak felfogni a
dolgot: szenvedő félként ugyan, de részt vett a durva
csúfolódásban, hátha így hamarabb szabadul. De itt
a határ*

SLOMO Arról én is tudnék, ha neked ígérték volna.

Egy csapásra abbamarad a lökdösődés

BENCION No nézd csak...

BENJAMIN A kis mindentudó.

SLOMO Sárát nem ígérték még senkinek.

BENJAMIN Mit tudsz te? Mit kötnek a te orrodra?

RUBEN *(vihog)* A tehén farkát: hogy szagold, ami
alatta van!

Röhögnek

BENJAMIN Hiszen te semmire sem vagy alkalmas.
Még erre a nyavalyás sameszkodásra sem.

SLOMO És te? És ti, mindannyian? Ti mire vagytok
alkalmasak? Belőletek mi haszna a hitközségnek
vagy bárkinek? Ti mivel töltitek a napjaitokat?

BENJAMIN Állj csak meg, Slomo. Először is nem ró-
lunk volt szó, hanem rólad. Másodsor, ha már össze
mered hasonlítani magadat velünk, akkor ne feledd,
hogy te hivatalban vagy, nekünk viszont semmilyen
megbízatusunk nincs. Harmadsor: mi bármilyen hi-
vatal ellátására alkalmasak lennénk, mert az ísko-
lánk megvan hozzá, a tehetségünk is, de tiszteletben
tartjuk atyáink hatékony, dolgozó, munkás tevékeny-
ségét, mi több, elégedettek is vagyunk vele, és nem
akarjuk kivenni kezükből a gyeplőszárat. Hadd csi-
nálják, ha örömük telik benne, amíg csak bírják.
Addig is tanulhatunk tőlük...

NAFTÁLI Vagy megjegyezhetjük magunknak, hogy
mit csinálnánk másképpen...

RUBEN Vagy fogjuk csinálni, ha már nálunk a
gyeplő...

BENJAMIN... de megvárjuk, hogy ideadják.

SLOMO Úgy véled, hogy ezzel a lézengéssel és naplo-
pással készültök fel a hitközség vezetésének a fel-
adatára?

BENJAMIN Hogy ki mire alkalmas, azt szerencsére
nem te döntöd el. Abban azonban biztos lehetsz,
hogy nem te lépsz majd a Rabbi örökébe, mert sem
az iskoláid nincsenek meg hozzá, sem emberileg nem
vagy megfelelő. De ha az Örökkévaló segítségével
egyszer majd mi kerülünk atyáink helyére, már
most figyelmeztetek: azt a napot jobb, ha nem a
budai hitközségben éred meg.

SLOMO Ne fenyegezz. Nem félek, és nem ijedek meg
tőled.

BENCION A kis bátor! *(Meglöki)*

ÁSER A hős! *(Meglöki)*

RUBEN Az erkölcs bajnoka! *(Továbblöki)*

NAFTÁLI A hitközség bírása! *(Továbblöki)*

BENJAMIN *(elkapja és magához rántja Slomót, szik-
rázó gyűlölettel sziszegi az arcába)* Nagyon jó, ha
nem félsz. A gyávák elszaladnak, de a bátrakat fe-
ketére pofozzák.

*Nagy zsvajjal nekiesnek, hogy ellássák a baját. A csa-
tazajra Zekarja lép ki háza kapuján. Sztévალასztja a
verekedőket*

ZEKARJA Mi ez? Mi folyik itt a házam előtt? Nem szégyenlitek magatokat fényes nappal? És öten egy ellen? Hát te, Slomo?

SLOMO Hiszen említetted, hogy üzleti tárgyalásra...

ZEKARJA Ó, persze, bocsáss meg! Fáradj be, tiszteld meg házamat. Ti meg, fiúk, ha már pajkos kedvetekben vagytok, a város falán kívül kevésbé lesztek szem előtt... akár a vízivárosi lenge lányokhoz is ellátogathattok. *(Bekiséri Slomót. Az ifjak elképedten állnak)*

RUBEN Az anyja Slomo...!

ÁSER Azt mondta neki Zekarja... Zekarja!!!... hogy: bocsáss meg...

NAFTÁLI Hallottátok, amit én hallottam? Üzleti tárgyalás?!

BENJAMIN Még hogy üzleti tárgyalás. Milyen üzlete lehet Slomónak Zekarjával?! Mivel üzletelhet ez az ágrólszakadt?

BENCION Két tetűvel és három bolhával... *(Röhögnek)*

BENJAMIN Még hogy üzleti tárgyalás... Ez a sunyi Slomo biztos pénzt akar kunyerálni, mert a Rabbtól még annyit sem kap, hogy hetenként egyszer, a szombat ünnepén telezabálhassa magát.

Elindulnak, lassan kimennek a színről

ÁSER Hát persze, azért olyan csontváz...

RUBEN Ha Zekarja meg nem menti...

BENJAMIN No, majd legközelebb...

BENCION Tudjátok mit? Kövessük.

NAFTÁLI Úgy van! Nézzük meg, mit csinál...

Hetedik jelenet

Szoba Zekarja házában. Zekarja bekiséri, leülteti, megkínálja Slomót

ZEKARJA Nos hát, hallgatlak.

SLOMO Hogy kertetél nélkül a közepébe vágjak: pénzt szeretnék kölcsönkérni tőled. Számodra, aki a leggazdagabb kereskedője vagy hitközségünknek, bizonyára neveltséges kis összeg az, amire szükségem lenne, ám nekem hatalmas vagyon, s számomra a valódi értékénél is nagyobb és jelentősebb.

ZEKARJA Hogy érted ezt?

SLOMO Személyes, bár nem léha célra kérem a kölcsönt. Szeretném befejezni kényszerből félbeszakított tanulmányaimat, erre azonban, mint te is tudod, Budán nincs lehetőség, felsőfokú iskolánk híján. Valamelyik nagy hírű külföldi vallási akadémia jöhetne szóba, ahol elfogadnák és beszámítanák eddigi tanulmányaimat; hanem elutazni, évekig ott lakni — ez bizony annyi pénzbe kerül, amennyiről jelenlegi helyzetemben még csak nem is álmodhatok. Hozzátenném mindehhez, hogy noha személyes célként jelöltem meg tanulmányaim folytatását és befejezését, mégis egész hitközségünk javára lenne, hiszen dolgom végeztével visszatérnék ide, hogy az Örökkévaló és a hitközség előljáróinak tanácsa akaratából egyszer majd követhessem tisztében a mi közszeretnek és közmegbecsülésnek örvendő Rabbinkat. Döntsd el tehát, hogy érdemesnek ítélsz-e a kölcsönre.

ZEKARJA A kölcsön elsősorban üzlet, másodsorban rokon- vagy ellenszenv kérdése. Természetes, hogy kaphatsz tőlem kölcsönt tisztességes kamatra, de mivel említetted, hogy elmész, és esetleg évekig távol leszel, bizonyára megérted, hogy biztosítékot kérek tőled.

SLOMO Biztosítékot??? *(Felnevet)* Mit például?

ZEKARJA *(magától értetődően)* Például a tulajdonodban levő disznókat.

SLOMO *(felháborodottan tiltakozik)* Hogy gondolhatsz ilyet...? Hogy én és a disznók?! Hát nem! Ne is haragudj, de semmiféle néven nevezendő közöm nincs a tiltott állatokhoz!

ZEKARJA Azt akarod mondani, hogy nincs disznód?!

SLOMO Nincs!

ZEKARJA Egyetlenegy sem? Egy picike szopós malacod sincs???

SLOMO Nem, nem, nincs!

ZEKARJA És soha nem is akartál?

SLOMO Bevallom, egyszer, csak egyetlenegyszer eszem kísértésbe, de akkor szerencsémre a Rabbtól kértem kölcsönt, hogy néhány malacot vehessek, ő pedig nem adott.

ZEKARJA Azt mondd: szerencsédre?

SLOMO Igen, mert a Rabbi elmagyarázta, hogy aki a hit kérdéseivel akar foglalkozni, mármint én, az jobb, ha nem gondol a tiltott állatokra, mert a bűnös gondolatok bűnös tettekre sarkallhatnak. Aztán azt is elmondta, hogy a samesznak, a hit tudományával magas fokon foglalkozó férfiúnak szegénynek kell lennie, különben elterelődik a figyelme a fontos, hitbéli dolgokról.

ZEKARJA Köszönöm, Slomo, hogy mindezt elmondtad nekem. Nem röstellem bevallani, hogy tanultam tőled.

SLOMO *(nagyon büszke, de szerényen nem mutatja)* Ugyan, zavarba hozol. Örülök, hogy beláttad: igazan van a Rabbnak, és nekem is.

ZEKARJA Erről szó sincs. Egyáltalán nem adok igazat nektek, mi több, egy garast sem adok neked kölcsön.

SLOMO *(hápog)* Hát... hát... hogyhogy?... mi-miért? ... Miért nem?

ZEKARJA Nem adok, mert túlságosan együgyű vagy. Hagytad magad félrevezetni a Rabbtól, aki egyáltalán nem szegény, aki dúskál a javakban, s közben elnézi, hogy te nélkülöz; félrevezetett, becsapott téged már csak azért is, mert titokban övé a hitközség legnagyobb kondáinak egyike. Számodra ez persze csak a kisebbik baj, mert hazudtak neked, és hazugság meg rágalom ellen nem védekezhetsz. De sokkal nagyobb baj, hogy nemcsak együgyű, hanem buta és lusta is voltál. Így hát azért sem adok kölcsönt neked, mert ha már a fejedbe vettél valamit, akkor nem jártál a végére, nem próbáltál mástól is kölcsönt kérni, mondjuk tőlem: mert ha akkor kérsz — a disznókra —, akkor adtam volna. Tudsz követni?

Slomónak csak bólintani van ereje

Látod, ha akkor jössz hozzám, ma már tehetős ember lehetnél. Nem volna szükséged kölcsönre; és ha mégis, örömmel adnék a biztosíték fejében, és most valóban beszélhetnénk üzletről. Aztán tanulhatnál kedvedre, s visszajöveteled után bizonyára jó szívvel támogatna a mi kis hitközségünk, hogy ha eljön az ideje, követhesd hivatalában a Rabbi. Ezenfelül még azért sem adok neked kölcsönt, mert az a véleményem, hogy fölösleges pénzkidobás lenne. Egyáltalán nem érdemes tovább tanulnod, mert rossz rabbi lenne belőled. Figyelsz?

Slomo már bólintani sem tud. Halálos döbbenettel, kimeredt szemmel, tátott szájjal áll

Rossz rabbi lennél, mert nem tudsz eligazodni az embereken, rossz rabbi lennél, mert akinek nincs üzleti érzéke, az a hitbéli dolgokban sem lehet tévedhetetlen, és rossz rabbi lennél, mert hinni ugyan hiszel, de kételkedni nem vagy képes. Végül azért sem kapsz tőlem egy garast sem, mert senki, de senki az egész hitközségből nem adna neked holnaptól. Három mapon belül ötvenezer aranyat kell kifizetnünk a fenséges padisah budai basájának a kezéhez, rendkívüli adóba. És te ilyenkor akarsz messzi földre menni, hogy tanulhass...?

SLOMO *(elindul kifelé. Szinte önkívületben motyog: körülötte megszűnt a világ)* Ötvenezer... disznókonda... a Rabbi... kölcsön... fensé... padi... garas... adó... kölcsön... vissza... kölcsön... *(Kitámolyog)*

ZEKARJA Várj, Slomo! Ne menj el! Várj csak! *(Tapsol)* Fusson már valaki utána! Nem halljátok? *(Vallaki)* *(Újból tapsol, toppant a lábával)* Mí lesz már?!?! A kutyamindenit!

MÁSODIK FELVONÁS

A budai várfal kiszögellésének beugrása. A beugró egy része barlangszerűen hátranyúl, sűrű bokrok, lelógó növényzet takarja. Alkonyodik

Első jelenet

Sára és a Szolgáló közeledik

SZOLGÁLÓ El sem merem képzelni, mi lesz, ha véletlenül meglát valaki...

SÁRA Psssst! Ha így kiabálsz, biztosan mindenki idejön.

SZOLGÁLÓ ...vagy hogy mi lenne, ha meglepnének...

SÁRA Hiszen azért jöttél velem, hogy legyen, aki figyelmeztet. Mi itt leszünk, te pedig odabújsz. Ha erről jönnek, meglátjuk őket, ha meg arról, akkor majd brekegsz. Tudsz brekegni?

SZOLGÁLÓ Miért pont brekegni?

SÁRA Mert estefelé a békák brekegnek.

SZOLGÁLÓ De kis aranyvirágom, a békák a tóparton szoktak brekegni, nem a dombtetőn, ahová ez a város épült...!

SÁRA Ugyan, te minden apróságon fennakadsz. Hát éppen azért esz kitűnő jeladás a brekegésed, mert te leszel itt az egyetlen béka. *(Füfel)* Na, mintha jönne már... menjél, menjél... aztán ne errefelé leselkedj!

SZOLGÁLÓ Az Örökkévaló segítsen... *(Magához szorítja, aztán elsiet)*

Közeledő hangok, aztán feltűnik Baruch és Zekarja. Sára rémülten visszariad, aztán sietve elrejtőzik hátul, a növényzet közt

BARUCH Biztos, hogy nem láttak meg?

ZEKARJA Biztos, biztos. Na itt vagyunk: ez az. Nézzünk körbe, nehogy kihallgassanak minket. Kerülj arra.

Körbejárják a térséget jobbról balra, balról jobbra. Baruch félrehúzza a lelógó növényzet egy részét, be-kémlel a mögötte levő sötétségbe

BARUCH Van itt valaki?!

ZEKARJA *(a másik oldalról, mielőtt még felfedezné a Szolgálót, visszafordul)* Csssst! *(Suttogva ordít)* Megörlöttél? Mindenáron ide akarsz csődíteni valakit?!

BARUCH *(ő is suttog)* Jó, jó, csak ellenőriztem a biztonságunkat. Végül is nem mehetünk fejjel a falnak.

ZEKARJA Akkor folytassuk. Ott hagytam abba, hogy éppen meg akartam nyerni magunknak ezt a félnótás Slomót, már a lábam előtt hevert, már csak egy jó szóra lett volna szüksége, amikor megfordult és otthagytott. Sem az én szavamra nem jött vissza, sem a szolgálaim nem találták meg... persze, mire előkerült valamelyik léhűtő, addigra Slomo már a hatodik határban járt.

BARUCH Mire kellett volna neked Slomo?

ZEKARJA Egy bizalmasunk a Rabbi házában... A közvetlen közelében... az csak nem olyan rossz dolog, mint egy ellenségünk ugyanott?! De később rá kellett jönnöm, hogy már úgyszem érnék vele sokat. Nekünk most kell lépnünk. Mielőbb és minél határozottabban.

BARUCH És hogy fizetjük ki az ötvenezer aranyat?

ZEKARJA Az most nem fontos. Most egészen másról van szó. Fontosabb dologról.

BARUCH Mi lehet most fontosabb dolgunk, mint az ötvenezer arany ügye?

ZEKARJA Valami, ami összefügg veled, de előbbre való. *(Nagyon ünnepélyesen)* Baruch! Akarsz a budai hitközség elöljárói tanácsának elnöke lenni?

BARUCH *(önfeledten)* De mennyire! *(Megijed a saját őszinteségétől)* No de Zekarja! A hitközségünknek van elnöke!

ZEKARJA Már nem sokáig, Baruch! Már nem sokáig! No, kérdezd meg tőlem: akarok-e rabbi lenni Budán?!

BARUCH Akarsz-e rabbi lenni Budán, Zekarja?!

ZEKARJA *(mégében csettint)* Eeehh, hát hogy kell ezt kérdezni?! *(Megkérdezi magától, most, ha lehet, még ünnepélyesebb)* Mondd, Zekarja! Akarsz-e a budai hitközség rabbiságának főabbja lenni? *(Félnéz az alkonyuló égre)* Sosem akartam mást erősebben és forróbban: csakhogy a legnagyobb vagyont a legnagyobb hatalommal egyesíthessem. *(Visszazökken)* Látod, így kell ezt, te ök... ba... Baruch.

BARUCH *(lenyűgözve, de kicsit gyanakodva)* Zekarja! Miféle hatalom ma a budai hitközség rabbijának lenni...?

ZEKARJA Jól kérdeztél, Baruch; és jól kérdeztél. Ma még: semmi. De miért? Mert olyan ember a hitközség elnöke, és olyan ember a Rabbi, akit mindenki rángathat. Te is, én is, a budai basa, a fényességes padisahról már említést sem teszek. És mit gondolsz, ilyen nehéz időkben, mint ez a mostani, mit csinálhat ez a két kiváló úriember?

BARUCH Tudom is én. Elmondja az esti imát, eszik, alszik, teljesíti házastársi köteleességét...

ZEKARJA Hát ez az...! Élnék, mintha mi sem történt volna. Míg mi ketten, lelkünkön viselve a hitközség sorsát, azon törjük a fejünket... *(Megáll)* ... azon tör... Baruch! És ha mindketten menekülésre készülnek??? És ha összecsomagolják a legszükségesebb holmit, hogy holnap hajnalban vagy még az éjszaka, lefizetve az öröket, elmeneküljenek???

BARUCH Na de miért?

ZEKARJA Mégis, mit gondolsz, miért?

BARUCH Ha csak azért nem, hogy... mert nem akarják kifizetni az ötvenezer arany rájuk eső hányadékát!

ZEKARJA Úgy van!

BARUCH ...de a hitközségen sem hajtának be, mert az már keserű gyökér, és ha meg akarnák etetni mindenkivel, akkor elvesztenék a népszerűségüket...

ZEKARJA ...ezért inkább elmenekülnek titokban...

BARUCH ...még a családjukat, a háza népüket is itt hagyják, hogy annál akadálytalanabban futhassanak a maradék pénzüikkel!

ZEKARJA Ó, én számár! Hát ezért nem volt jó nekik a tanácsban semmi, amit javasoltunk! Hát ezért erőltette Jehuda azt az egy napi gondolkodási időt! És ezért jött hozzám Slomo azzal az átlátszó hazugsággal, hogy pénzt kérjen kölcsön! Én ökör! Nem vettem észre, hogy azért küldték, mert engem ellenőriztettek veled: engem, hogy mire készülök! Ó, én számár! Menjünk, induljunk máris a basához! Ezt el kell mondani neki!

BARUCH Ahogy én a basát ismerem, nála nem sokat számít, ha két fej a porba hullik. És akkor majd rajtunk követeli az ötvenezret; vagy a mi fejünk is rámeleg.

ZEKARJA Nem úgy van az, barátom. Mi majd megmutatjuk, hogy többet érünk nekik. Tárgyalni fogunk velük, amit ez a szerencsétlen Rabbi elmulasztott; és megértetjük velük, hogy egyszerre, ilyen rövid idő alatt nem sajtolhatnak ki belőlünk ennyi pénzt, mert abba tönkremegy a budai hitközség. És akkor a magas porta is rosszul jár, meg a budai basa is, meg a fődefterdár, az adószedők főnöke, meg a bímbasi, meg a csausz, az összes agák, ulémák, le az utolsó dervisig és janicsárig.

BARUCH Tegyük fel, hogy mindezt el tudod nekik mondani úgy, hogy még a nyakadon van a fejed. De hogy lesz ebből ötvenezer arany?

ZEKARJA Jól tudod, hogy a felsoroltaknak pénz kell, nem pedig halott hitsorsosok. Megkapják a pénzüket, részletekben, többszörre: az is több a semminél. Nekik aranyuk lesz, nekünk pedig lehetőségünk a túlélésre. No, elöljárótanács reménybeli elnöke! Jössz?

BARUCH Megyek. Mi majd megmutatjuk, hogy kell tárgyalni.

Kimennek

Második jelenet

Sára kitámolyog rejtekhelyéről, mindent hallott, egyetlen, halálra vált döbbenet és kétségbeesés. Slomo érkezik, hasonló lelkiállapotban. Összeborulnak közepén. Nem tudnak szólni, csak ölelik egymást, valami végső, elkéseredett, magányos kapaszkodásban, félelemben, szerelemben. Most lett belőlük, egy csapásra, felnőt. Búvóhelyéről — ígérete ellenére — kikukucskál a Szolgálo, aki csak eddig bírt a kíváncsiságával. Az alkonyati homályban látja összeborulni a fiatalokat. Szérmertlenül, örömmel és szeretettel lesi őket

SZOLGÁLO Segítsd őket, Örökkévaló Urunk. Nézd, hogy szeretik egymást. Tedd, hogy boldogok lehessenek együtt, amíg élnek. (Visszahúzódik)

SLOMO Sára...

SÁRA Slomo...

SLOMO Én...

SÁRA Te...

SLOMO Te...

SÁRA Én...

SLOMO Atyád, a Rabbi, akit úgy tisztellek: disznókonda-tulajdonos! Nem szegény ember, mint hittük, hanem gazdag... dúsgazdag. És az orránál fogva vezet mindenkit: téged, engem, az előljárókat, a hitközséget. Én alkalmatlan vagyok a sameszi hivatalra, de a tanulásra is. Sohasem lehetek rabbi. De ha elmennék innen, jobb, ha vissza sem jövök, mikor már Benjaminek lesznek az urak. Méltatlan vagyok hozzád. És három napon belül ki kell fizetnünk ötvenezer aranyat, különben végünk...

SÁRA Baruch és Zekarja úgy tudja, hogy atyám itt hagy mindent és mindenkit; összeszedi, ami pénze csak van, és megszöki Jehudával együtt. Mert nem akarják kifizetni az ötvenezer arany rájuk eső részét. De a hitközségen sem akarják behajtani, mert arra meg rámenne a népszerűségük. Te pedig kémkedsz Zekarja után, azzal az átlátszó hazugsággal, hogy kölcsönt kérsz. Közben Baruch és Zekarja máris fut a basához, és beárulja atyámat meg Jehudát. Akiknek fejüket veszik a hűtlenségért. És Baruch meg Zekarja lép a helyükbe...

SZOLGÁLO (megint leskelődik egy kicsit, csak az összeborult párt látja halványan a félhomályban, de egy szót sem hall) Micsoda gyönyörű pár! Milyen lángoló szerelem!

SLOMO Sára! Atyád, a Rabbi, akit úgy tisztellek, disznókonda-tulajdonos!

SÁRA Slomo! Nem szegény ember, mint hittük, hanem gazdag, dúsgazdag!

SLOMO Baruch és Zekarja szerint itt hagy mindent és mindenkit.

SÁRA Összeszedi, ami pénze csak van, és megszöki Jehudával együtt.

SLOMO És az orránál fogva vezet mindenkit: téged, engem, az előljárókat, a hitközséget.

SÁRA Mert nem akarják kifizetni az ötvenezer arany rájuk eső részét.

SLOMO De a hitközségen sem akarják behajtani, nehogy rámenjen a népszerűségük.

SÁRA Te alkalmatlan vagy a sameszi hivatalra, de a tanulásra is.

SLOMO És kémkedek Zekarja után valami átlátszó hazugsággal leplezve.

SÁRA Sohasem lehetsz rabbi.

SLOMO Méltatlan vagyok hozzád.

SÁRA Ha elmennél, jobb, ha vissza sem jössz, mikor már Benjamin lesz az uram.

SLOMO Baruch és Zekarja most árulja be atyádat és Jehudát a basánál.

SÁRA Akiknek fejét veszik a hűtlenségért.

SLOMO És Baruch meg Zekarja lép a helyükbe.

SÁRA A hitközségnek pedig három napon belül ki kell fizetnie az ötvenezer aranyat, különben végünk.

SZOLGÁLO (újból kiles) Szép, szép a szerelem, de most már mennünk kellene... ha megtudják, hogy hol jártunk, lesz majd nemulass. (Suttogva odakiabál feléjük) Aranyvirágom! Induljunk már!... Vakkok és süketek... ó, szerelmesek, de jó nektek... SLOMO Sára, atyád itt hagy mindent és mindenkit,

összeszedi, ami pénze csak van, és megszöki Jehudával együtt, mert nem akarja kifizetni az ötvenezer arany ráeső részét, de a hitközségen sem akarják behajtani, mert rámenne a népszerűségük. Én kémkedek a megbízásukból Zekarja után, aki most Baruchal a basához fut, és beárulja őket. Holnap fejüket veszik hűtlenségért, és Baruch meg Zekarja lép a helyükbe.

SÁRA Slomo, atyám disznókonda-tulajdonos, és nem szegény, hanem dúsgazdag; az orránál fogva vezet mindenkit a hitközségben, melynek nem vagy alkalmas samesza, de rabbija sem leszel soha, és ha te is megszöknél, jobb, ha vissza sem jössz; méltatlan vagy hozzám, Benjamin lesz az uram, de ha nem fizetünk, akkor végünk...

A közben elővakodó Szolgálo felé botorkál, és a karjába omlik. Kibotladoznak. Slomo villámsújtottan áll közepén

Harmadik jelenet

A Slomót délután óta követő aranyifjak közelednek

BENJAMIN Hahó! Kit látnak szemeim?

BENCION Szép estét, Slomo!

ÁSER Mily kifürkészhetetlenek a sors útjai...

RUBEN Mi járatban errefelé?

NAFTÁLI Levegőzünk? Levegőzünk? Kiszellőztetjük a nap fáradalmait? A gondokat?

SLOMO De jó, hogy ti... hogy most nektek... veletek, akik mégiscsak velem egyvívásúak...

BENJAMIN Mégis... micsoda?

SLOMO Az ötvenezer arany, meg a disznóhúsüzlet, és a Rabbi, akinek egy egész kondája, meg Jehuda, hogy megszöki vele, ment nem hajtják be, de ti tudjátok, hogy Baruch és Zekarja beárulja őket, és a fejüket veszik, és ha nem fizetünk, akkor végünk...

BENJAMIN Mi van???

BENCION Mit beszélsz?!

ÁSER Észnél vagy?!?!

RUBEN Lehelj csak rám! Mit ittál?

BENJAMIN Nos?

RUBEN Szinjózan... de miről hablatyolt??? Te értetted?

BENJAMIN Egy árva szót sem. Slomo! Hallasz engem? Ki vagyon én?

SLOMO Benjamin vagy, atyád a feddhetetlen erkölcsű előljáró, a budai hitközség második leggazdagabb kereskedője, aki a Rabbival együtt disznókonda-tulajdonos, és arra készül, hogy maradék pénzét összeszedvén megszökjön, mert...

NAFTÁLI Ez bolond!

BENJAMIN És Zekarja? Meg Baruch?

SLOMO Most árulják be a basánál atyádat és a Rabbit.

BENJAMIN No, ebből elég. Úgy látszik, hiába figyeleztettünk eddig, falra hányt borsó volt, minden szavunk. Nem vagy részeg, nem vagy örült, mégis olyasmiket mondsz, aminek egy századrésze is felfordíthatja a mi hitközségünk kiegyensúlyozott életét. Mi az, hogy disznóhúsüzlet? És hogy ötvenezer arany? És hogy atyám megszöki? És hogy Zekarja áruló? Mi ez az egész föntelelem? Ez a gyalázatos hazugsághegy?

BENCION (megmarkolja Slomo ruháját) Hát ide figyelj. Mi most egyszer és mindenkorra elveszünk a kedved az ilyen aljas szórakozásoktól. Nesze!

Megüti, a többiek is rávetik magukat a védekezni sem tudós Slomóra, ütök-vágják, ahol érik. Aztán, mint akik jól végezték dolgukat, leveregetik a kezüket, rendbe hozzák a ruhájukat

ÁSER Remélem, ez jó lecke volt.

RUBEN Ebből érteni fog.

NAFTÁLI Ez a kis okítás már régóta várt rá.

BENJAMIN (Slomóhoz) Ja, és el ne felejtsem: meg ne halljam, hogy Sára közelében ólálkods, ha kedves az életed!

ÁSER Nézzétek csak! Ott valami fényt láttam!
BENCION Túnés! Ez biztosan az őrjárat!

Elinalnak a már majdnem teljes sötétségben. Csak Slomo marad ott, a vérében fekvő

Negyedik jelenet

Imbolyogva közeledik a fényforrás. Jehuda az, egyik kezében a lámpással, másik kezével a Rabbit segíti járás közben

RABBI Ne siess úgy! Rögtön kiugrik a szívem.

JEHUDA Itt megállhatunk egy kicsit.

RABBI Biztos vagy benne, hogy a fődefterdár, az adószedők főnöke fogad minket ilyen késői órán?

JEHUDA Ha pénzt szimatol, akármikor megkeresheted.

RABBI De hát hol itt a pénz? Hiszen kérünk és nem adunk?!

JEHUDA Várj csak. Elmondom még egyszer. A fődefterdár még a basánál is gazdagabb, ugyanakkor nagy befolyással van a basára. Ha most mi meg tudnánk állapodni a fődefterdárral, hogy rövid lejáratra, nem túlságosan magas kamatra kikölcsönözne mondjuk ötvenezer aranyat, akkor meg lennénk mentve. No de. Az az ötvenezer arany, amit mi befizetnénk, és végül az ő kezéhez kerülne, fölöslegesen járná körbe az utat az ő kezétől a mi kezünkhöz, és a basa kezén át újból az ő kezéig. Közben még kézen-közön eltűnhetne belőle, és kész a baj. A fődefterdárnak ebben ott az üzlet, hogy egyetlen árva aranyat sem kellene kivennie a kincsesládájából, mégis kaphatna érte... hát nem tudom, mennyit... amennyi kamatban megegyezünk.

RABBI Beszéljük rá napi kamatra.

JEHUDA Nem rossz ötlet. Szóval kapunk egy írást tőle ötvenezer aranyról, amit továbbadunk a basának, aki továbbadja neki. És kész.

RABBI No de ha nem ad csak harminc- vagy negyvenezret? Mert neki sincs több?

JEHUDA Neki ne lenne?

RABBI Elhíszem, hogy van, de ha nem adna csak harmincat...

JEHUDA Esetleg megpróbálhatnánk rábeszélni... mondjuk annak fejében... hogy bevesszük csendestársnak a disznóhúsüzletbe.

RABBI Hiú remények. Nem kockáztatja a jól fizető állását. Ez a negyedik budai basa, mióta ő a defterdár; és még mindig a nyakán hordja a fejét.

JEHUDA Ha egy garast sem tudna vagy akarna adni, akkor is megvásárolhatnánk a közbenjárását az érdekekben...

RABBI ...és aztán a basáét is, ki tudja, mennyi pénzért...

JEHUDA Majdnem mindegy, hogy mennyiért. Végül is nem őket vesszük meg, hanem időt veszünk magunknak, az életünket vesszük meg, és az akármennyi pénzt megér.

RABBI Mégsem kellett volna belevágni ebbe az üzletbe. Most boldogan élnénk, gondok és halálfélelem nélkül...

JEHUDA ...koldusszegényen. De végül is nem az a fontos, hogy az általam kárhozott üzleti vállalkozás jólétet hozott a mi kis hitközségünkbe, bár ez sem utolsó szempont; hanem az, hogy most már figyelnek ránk Silberthaltól Sztambulig, és a budai basa meg a fényességes padisah is nagyon jól tudja, hogy szüksége van ránk: anyagilag is, erkölcsileg is. Hiszen nincs még egy ilyen jól menő hitközség széles e birodalomban.

RABBI Tudod, mit a budai hitközség a fényességes padisah birodalmában? Egy pörsenés... Ahogy széles e birodalom is csak egy pörsenés abban a térben és időben, melyben az Örökkévaló létezik.

JEHUDA *(szomorúan elmosolyodik)* A tisztátalan állatokkal való foglalkozásunk a te cinizmusodat is jótékonyan erősítette. Hát, ha kipihentéd magad, akkor induljunk.

Továbbmennek. A színpad közepe táján belebotlanak a vérében fekvő Slomóba

Itt valaki fekszik! *(Odavilágít a lámpással)* Nézd csak! Ki lehet az? Él? Vagy már meghalt?

RABBI *(odahajol, megérinti, megfordítja, visszahőköl)* Hiszen ez Slomo!!! Mit kereshet itt? Hogy került ide? JEHUDA Él?

RABBI Él. Csak elájult. Összeverték vagy megszurkálták... véres... Slomo! Slomo! Hallasz?

JEHUDA *(leteszi a földre a lámpást)* Várj, segíték. *(Feltámoogatja Slomót ülésbe)* Ó, de elintézték ezt a szerencsétlent.

RABBI Egy kis víz kellene. Vagy pálinka.

JEHUDA Hozok.

SLOMO *(nagy nyögések közepette)* Ne fáraszd magad. Megvagyok.

RABBI Slomo! Fiam! Mi történt?! Ki tette veled ezt a gyalázatot?!?

SLOMO Te. Te meg Jehuda. Éppen az a két ember, akit a legtöbbször becsültem a hitközségben.

RABBI Micsoda??? Mit mondsz?

JEHUDA Félrebeszél. A sebláz...

SLOMO Nem, Jehuda! Nagyon is magamnál vagyok. Sosem voltak tisztábbak a gondolataim. Sosem tudtam jobban, hogy mit akarok. Hogy mit teszek.

RABBI Jó, jó, én hiszek neked. De hát... mi történt veled?

SLOMO Elmondom sorjában. Délután felkerestem Zekarját, hogy pénzt kérjek kölcsön tőle. Szeretnék külföldön tovább tanulni, mert itt nem lehetséges; és a hivatalomnál fogva szegény vagyok. Pénzt ugyan nem adott, de felnyitotta a szememet. Elmondta, hogy tiéd a legnagyobb dísznókondák egyike, persze titokban, s hogy te! te dúsgazdag vagy.

RABBI De Slomo...!

JEHUDA Hagyd csak, hadd mondja, hadd jöjjön ki belőle! Látod, mégsem jó, hogy szegénységben tartottad: a kényszer meg gondolatlanosságokba hajtja.

SLOMO Mindenkit becsapsz, téged is, Jehuda, Sárát is, a lányodat, akit az életemnél is jobban szeretek, és akit feleségül akarok venni...

RABBI Sárát...!

SLOMO *(mintha leckét mondana fel)* ...de akihez méltatlan vagyok, mert Zekarja szerint nincs elég eszem az üzlethez, ennél fogva az emberekhez sincs érzékem, tehát rabbinak is alkalmatlan lennék. Itt, ebben a hitközségben sohasem lehetnék, mert mire a te fiad, Jehuda és a többi előjáró fia viselné a magas tisztviselőket, jobb, ha eltűnök innen. Ámbár... három napon belül mindannyian eltűnünk, mert nincs miből kifizetni az ötvenezer aranyat. Ezt Zekarjától tudom, a magam fejéből viszont azt, hogy...

JEHUDA Zekarja!!!... Ha most megfoghatnák!

SLOMO Ha sietsz, még megfoghatod.

JEHUDA Miért, hol van?

SLOMO Baruch kíséretében a basához futott, hogy feladon titeket, mert már összezsugorítottatok, és családokat meg a hitközséget itt hagyva elmenekültök Budáról. Vagy nem ezért siettek? Csak a pénzeteket viszitek, mert a rátok eső hányadot nem akarjátok kifizetni, a többit nem akarjátok a hitközségen behajtani, mert rámenne a népszerűségeket. De még mielőtt megszöknétek, elfognak mindkettőtöket, fejetekeket veszik, és ők ketten lépnek a helyetekbe.

RABBI *(a fejét fogja)* Nem, ez nem lehet igaz... És ezt is a ti átkozott disznóságotok okozta!!!

JEHUDA De hát mindez nem igaz!

RABBI Kit érdekel az igazság? Ha a sameszom, akitnek munkát és fődelet adtam, ha ő is elhiszi a rágalmakat?!

SLOMO Miért? Tán nem igaz? Tán nem menekültök? Tán nem kell kifizetni ötvenezer aranyat? Felelj! Feleljetek!!!

JEHUDA Most ne magyarázkodjunk. Igyekezzünk, hogy még időben utolérjük Zekarját.

SLOMO Látod, Jehuda, ezért jutottatok ide, ahol vagytok. Ezért hiszek Zekarjának és nem neked. Mert te még ilyenkor sem mondod el az igazat. Zekarja, meglehetősen nem kedvel. Kemény és kegyetlen volt. De kíméletlenül és őszintén megmondta, mi baja velem.

Ti mindig kedvesen és elnézően bántatok velem; a lényeg azonban elhallgattatok, eltitkoltátok előlem, vagy addig halogattatok, amíg már minden mind-egy lett. Mindig más, fontos, sürgős dolgok voltak, és én engedelmes eszközötökké váltam. Most is az lennék, ha ki nem nyílik a szemem.

RABBI Zekarja segítségével?

SLOMO Nem, nem: Jehuda fiának és a barátainak a segítségével. Aki előbb bizonyosságát adták, hogy még tudatlanabbak minden fontos ügyben, mint én, aztán tudatlanságuk egyenes következményeképp össze nem vertek, éppen a ti védelmetekben. Persze, azt is elmondták, hogy ők mindent másképpen akarnak majd, ha hozzáférnek a gyeplohöz tőletek.

RABBI Slomo, döbbenetes dolgokat mondasz. Micsoda mélységek, micsoda szakadékok tátonganak itt... Mindez vajon akkor is bekövetkezett volna, ha nincsenek a tiltott állatok?... Vagy ők kellett ahhoz, hogy mindebbe beleláthassak?

JEHUDA Rabbi, erre most nincs idő. El kell csípni Zekarját, mielőtt valami végzetes örültséget csinál! (Felállítja, megrázza Slomót) Ide figyelj, fiú! Amit elmondtál, annak a nagy része aljas hazugság és rágalom. Csak az ötvezer arany igaz belőle, és mi most azért sietünk, hogy ezt a pénzt néhány napra kölcsönkérjük a fődefterdártól. Nemsokára ugyanis ideérkezik Goldberger, a világ leggazdagabb hitsorsosa, aki üzletet akar velünk. Ha bevág az üzlet, meglesz a pénz; csak addig kell kihúznunk, akár fél lábon is.

SLOMO Nem hiszek neked.

RABBI De Slomo!

SLOMO Neked sem hiszek.

RABBI Hogy változhattál ekkorát?!

SLOMO Magatolnak köszönjétek. A régi Slomo nincs többé. Meghalt. Léggé vált. Az új Slomo pedig itt hagyja ezt a velejéig romlott, züllött, istenítéletre váró hitközséget, amelyben már nem hogy tíz, de összesen két igaz ember sem található. Elmegyek. Nem várom meg, hogy ez a második Szodoma engem is elpusztítson... (Kisántikál)

RABBI Örült vagy.

JEHUDA Várj, Slomo! (Odamegy hozzá) Itt van: az utolsó két aranyam. Neked adom, hozzon rád szerencsét.

Slomo egy pillanatig habozik, hogy elfogadja vagy visszautasítsa-e, aztán szó nélkül elveszi, és hátra sem fordulva elmegy

RABBI Szegény szerencsétlen...

JEHUDA No, erről majd később: most már futni kellene Zekarjáék után.

RABBI Nem bírok... alig engedelmeskednek a lábaim...

JEHUDA Új le ide, a bokrok alá, pihenj. Remélem, hamarosan visszatérek. Várj meg itt. (Felkapja a lámpást és elsiet)

A Rabbi magába roskadva ül a földön a sötétben

Ötödik jelenet

A Szolgálo közeledik a másik oldalról, lámpással. Siránkozik, a Rabbit hívja, szólógatja

SZOLGÁLÓ Rabbi! Rabbi, merre vagy? Azt mondták, idesietél Jehudával! Szólj, hol keresselek?! Sára szörnyen beteg! Hallod? Halálosan beteg a lányod! Alkonyatkor hazajött, és ágyának dőlt! Azóta félrebeszél, hol jeges, hol tűzforró, és hánykolódik, mintha a démon táncolna benne! Hol vagy, Rabbi?! Az aszszonyom, amint bejött a szobába, olyan rémületbe esett, hogy azon nyomban elállt a szava, és azóta sem tud egy szót sem szólani. Pedig hát, az ő szája... Rabbi! Itt vagy?

Körbejár, a nyomában betódulnak az előljárók. Mindnek lámpás a kezében

I. ELÖLJÁRÓ Mi dolga itt a Rabbinak ilyen késő este?

II. ELÖLJÁRÓ ... mégpedig Jehudával együtt!

III. ELÖLJÁRÓ Kíváncsi vagyok, miben sántikálhatnak.

I. ELÖLJÁRÓ Azt hallottam, hogy Baruchot is erre látták...

II. ELÖLJÁRÓ ... én meg, hogy Zekarját...

III. ELÖLJÁRÓ Ez már mégis több a soknál! Az előljárói tanács egyik fele magánakciókba kezd a másik felének a tudta nélkül!

II. ELÖLJÁRÓ Mégpedig a nagyobbik felének a tudta nélkül!

I. ELÖLJÁRÓ A legközelebbi ülésen kötelezzük őket a beszámolóra!

SZOLGÁLÓ (sír, a haját tépi) Rabbi! Hol vagy? A lányod... A feleséged!

Az előljárók nyomában többen érkeznek, újabb lámpásokkal. Ugyanekkor a túloldalról megjelenik Jehuda, és két, összekötözött kezű embert terel maga előtt

I. ELÖLJÁRÓ (rémült döbbenettel) Baruch! Zekarja! Mi történt?!

II. ELÖLJÁRÓ Jehuda! Remélem, kielégítő magyarázattal szolgálsz...

Jehuda szóra sem méltatva félretolja az előljárókat, egyenesen a Rabbi rejtékhelyéhez irányítja a hallgató Baruchot és Zekarját

JEHUDA Tessék! Itt vannak hiánytalanul. (Gyűlölettel) Az összeesküvők. Tudod, hol értem el őket? A legközelebbi török őrzőpihenőjében, a basa háza előtti téren. Megkötözve, letartóztatva. És mit gondolsz, miért? Mert sötétedés után lámpás nélkül kóborogtak az utcán. No, én gyorsan kiszabadítottam őket, az opálköves gyűrűm bánta, de oda se neki: megérte. Rabbi! Képzeld! Egy árva szót sem tudnak törökök! Hihetetlen! Nem?

Hogy a Rabbi nem válaszol, zavartan elhallgat, és rávilágít a lámpásával. Csak most lehet látni, hogy a Rabbi még mindig a földön ül, előre-hátra hajlong, port szór a fejére, és csak most lehet hallani, hogy gyászdal zümmög. Jehuda visszahököl, de a többiek szorosan köréjük gyűlnek

Rabbi! Kít gyászolsz?!

SZOLGÁLÓ Rabbi! Miért nem válaszoltál?! A lányod... a feleséged... a betegség... a démon...! Rabbi!!!!

Körülöttük mindenki tanácstalan, zavart. Értetlenül néznek egymásra, a Rabbira, Jehudára, a megkötözött Baruchra és Zekarjára

JEHUDA Mi történt? Mi van itt?!? Válaszoljatok!!!

Csend. Csak a Rabbi siránkozik, imádkozik, sír, énekel

Rabbi!!!

RABBI Nincs többé rabbitok... Vége. Befejeztem... Nincs tovább. Gyászolom a budai hitközséget, az utolsó rabbiját, titeket mindannyiőtöket... Hallom az utolsó ítélet angyalának harsonaszavát... A lányom halálos beteg... a feleségem megnémult... a sameszom hazugnak nevez, aztán itt hagy... a hitközség két előljárója megrágalmazott, aztán áruló lett... a hitközség szétzüllyik... ez a vég... mindannyiunknak vége... (Felfohászkozik) Tégy igazságot, tégy belátásod szerint, Örökkévalónk...

☞

Szinte már az egész hitközség ott szorong. Együtt sirnak, jajonganak a Rabbival, jóllehet, legtöbbszörüknek fogalmuk sincs arról, hogy mi történt, mi a helyzet. De követik, mint eddig is, mindig. Csak Jehuda áll egyedül a siránkozó sokaság hullámai közt. Szorosan fogja a két megkötözött előljáró — Baruch és Zekarja — kötelének végét

JEHUDA Nem úgy van az! A mi Örökkévalónk sem fog igazságot tenni, ha nem tudja, mi a helyzet! Ítélték meg magatokat! *(Eléjük állítja a foglyokat, akik konokul hallgatnak)*

RABBI Nélkülöm, Jehuda, nélkülöm... *(Feltápáskodik, megkeresi a Szolgát, és rátámaszkodva elbotorkál. Néhányan követik, de a többség marad)*

JEHUDA Nézzétek meg! Itt vannak a ti árulóitok! Akik a budai basánál kerestek menedéket és igazságot a kiválasztott nép gyülekezetével, előljárói tanácsával és rabbijával szemben! Lássátok, kik akarták a végzetet rátok hozni! Holnap ítélkezünk fölöttük. Most zárjátok be őket, hadd lássák be bűneiket reggel; és hadd töprengjünk a sorsukon addig mi is.

ZEKARJA *(Jehudához)* Megint nyertél egy napot, halogatók királya; és ugyanannyit vesztettél is az életeből. Holnap, meglehet, az én fejem hullik a porba... de holnapután a tiéd.

JEHUDA Rosszul számolsz, Zekarja. Az én fejem, de akár a tiéd is: nem tét. Ebben a játszmában csakis a hitközség fennmaradása lehet a tét.

ZEKARJA Ha hiszed, ha nem — engem is ez vezérelt. JEHUDA És hova juttattad magad? Hova a hitközséget?! Pedig még hivatalba sem léptél, csak kinyújtottad felé a kezed. *(Odalöki a mellette állóknak a kötél végét)* Vigyétek!

Jehuda kisiet, a többiek lassan, pillantásukat a földre szegezve hagyják el a színpadot, a megkötözött foglyokkal együtt. Ahogy a lámpásokkal kivonulnak, úgy sötétedik el a színpad.

HARMADIK FELVONÁS

Első jelenet

Másnap reggel. Szoba a Rabbi házában. A hitközség előljáróinak tanácsa gyűlt össze benne, mint az első felvonás harmadik jelenetében. Baruch és Zekarja — most már kötél nélkül — a többiek előtt áll, félig szemben velük. Az előljárók feldúltan, idegesen veszekszenek, kiabálnak, rángatják egymás ruháját, karját, ketten kis híján öre mennek, szétválasztják őket, aztán Baruchra és Zekarjára támadnak, akik ugyan csak részt vesznek a veszekedésben. Csak egyetlen ember ül csendben: a Rabbi, aki nem a szokásos helyén van, hanem hátul egy sarokban, magába gubózva. Alig van kapcsolata a külvilággal, nem figyel semmire. Így Jehuda viszi a prímet

JEHUDA Csend legyen! Hallgassatok!!! Hagyjátok abba!

Senki sem hallgat rá

Veszekedéssel nem megyünk semmire! Üljetek le! *(Egyenként ráncigálja el a foklyoktól és egymástól az előljárókat. Leülteti őket. Csak Baruch, Zekarja és ő marad állva)* Hagyjátok, hogy elmondják: mit miért csináltak!

Lassan elcsendesednek

Tessék! Hadd halljunk!

ZEKARJA Csak azt tudom mondani, amit eddig is. Meg akartuk menteni a hitközséget.

Az előljárók újból felhördülnek

Miért? Ti mit csináltatok? Semmit! Csak ültetek és siránkoztatok!

JEHUDA *(nagy nehezen újból csendet teremt)* Tévedsz, Zekarja. A Rabbi például — és én — mi valóban tettünk valamit az emberekért. A te célod az volt, hogy elárulj, besározz, rágalmazz minket. Én azonban már hónapokkal ezelőtt igyekeztem kiszélesíteni üzleti kapcsolatainkat.

ZEKARJA Na ne mondd! Mit nem hallok! *(Az előljárókhoz, gúnyosan)* Remélem, ti is elismeritek, milyen csodálatos, jövőbe látó képességgel ajándékozta

meg az Örökkévaló Jehudát. Már hónapokkal ezelőtt tudott valamit, amit mi nem!

BARUCH Tudta, de honnan?

ZEKARJA *(Baruchhoz)* Te most hallgass!

JEHUDA Nem tudtam semmit, csak azt, hogy új piacokat kell keresnünk a termékeinknek. Ezért írtam egy levelet a silberthali Goldbergernek, a világ leggazdagabb hitsorsosának. Felajánlottam neki, hogy üzleti kapcsolatba léphetnénk. És tegnap reggel válaszolt. Azt írta, hogy érdeklő az ajánlat, s ha ügyei engedik, személyesen jön Budára.

Az előljárók elképedt csodálkozással néznek egymásra

ZEKARJA Ez mind szép és jó. De mi köze a mi ötvenezer aranyunkhoz?

Újból kitör a vita és veszekedés. Csak a Rabbi ül katonai apátiában

JEHUDA Csend legyen! Hallgassatok! *(Mikor halkul a csatazaj, folytatja)* Van hozzá köze. Nagyon sok köze van. Mert ha Goldberger megjön, és elnyeri tetszését az ajánlatunk, akkor lesz miből kifizetni az ötvenezer. És ha beindul az üzlet vele, akkor az évi ötvenezer többletet is kinyöggjük valahogy.

ZEKARJA *(felemeli az ujját)* Ha megjön! Ha tetszik neki! Ha kifizet minket! Ha beindul! És ha csak egyetlen HA hibádzik, akkor... *(Meggondolja: nem ő mondja ki a következtetést)* Akkor mi lesz, Jehuda?!

JEHUDA Nem olyan egyszerű ez. Akkor még mindig...

I. ELŐLJÁRÓ Várj csak, Jehuda. Ez még messze van. Arra válaszolj, hogy ha te már tegnap reggel tudtad Goldberger választát, miért nem mondtad el nekünk a tanácskozáson?

II. ELŐLJÁRÓ Várj csak, Jehuda. Még ez is messze van. Inkább arra válaszolj, hogy miért írtál a tudtukon kívül Goldbergernek? Vagy rád nem érvényesek a hitközség szabályai? Neked nincs beszámolósi kötelezettséged?

ZEKARJA No lám csak. Van itt mire válaszolni, Jehuda barátom...

BARUCH Úgy van! Felelj! Minden kérdésre, egymás után. Hol voltál, mit csináltál, miért csináltál, sőt: Teljesítsd beszámolósi kötelezettségedet!

ZEKARJA Baruch...! Nem fognád be egy percre...

BARUCH De nem!!! Feleljen az ellene felhozott vádakra!

ELŐLJÁRÓK Úgy van! Igaz! Feleljen!

JEHUDA Álljatok meg, jóemberek! Nem én vagyok itt a vádlott, hanem ez a kettő! Nem én árultalak el titeket, hanem ők! Nem ti akartatok a Rabbi helyébe állni, hanem ő meg ő!!! Tartsunk sort! Előbb ítélkezünk fölöttük, aztán szívesen válaszolok a kérdéseitekre.

I. ELŐLJÁRÓ Előbb válaszolj!

II. ELŐLJÁRÓ Válaszolj!

ELŐLJÁRÓK Válaszolj! Úgy van! Válaszolj!

ZEKARJA Hallottad: a nép szava...

JEHUDA *(nem akarja maga ellen haragítani az előljárókat, a Rabbira amúgy sem számíthat, inkább enged a követelésnek)* Mióta világ a világ, nem a bűnös vallatja bíróját; nálunk azonban ez sem lehetetlen. No jó. Íme a válasz. Üzleti jellegű levelezéséről senki sem köteles beszámolni. Te sem, te sem, te sem *(sorban rámutat az előljárókra)*, te sem kötőd senkinek az orrára, hogy kívül akarsz üzletelni. Írtam Goldbergernek? Írtam. Kinek mi köze hozzá? Egy szavatok sem lehetne, ha magamhoz hívom, és csak én kötök vele üzletet. De én nektek sem akarok rosszat, megosztom veletek az én Goldbergeremet, és erre mi történik? Törvénybe hívtok... Hogy tegnap nem szóltam a választól? Íme a válasz! *(Előveszi a levelet, olvassa)* ... elhatároztam, hogy személyesen tapasztalom meg a dolgokat önöknél. Látok üzleti lehetőséget a kapcsolatunkban, ezért hamarosan útra kelek és meglátogatom önöket... *(Elteszi a levelet)* Ez a levél éppen negyven napig volt úton. Goldberger azt írja, hogy hamarosan útra kel. Hamarosan, de mikor? És mikor

ér ide? Mint lehetőség, nagyszerű. De ha ennek reményében csak ülünk, és várunk rá, annál nagyobb rosszat nem is tehetünk magunknak. Ezért nem szoltam róla.

ZEKARJA (fogcsikorgatva) Lebeszéléd a napot az égről...!

JEHUDA Nos, kielégítő volt a válaszom?

Az előljárók hallgatnak

ZEKARJA Egyáltalán nem volt kielégítő! Hiányos és hazug válasz!

BARUCH Hazudsz, Jehuda! Míndig is hazudtál!

JEHUDA (mint aki meg sem hallja) Nos hát akkor, ha senkinek sincs több kifogása ellenem... (Baruch és Zekarja még tiltakozik, de az előljárók meg vannak győzve) ...akkor lássuk a vádakat. Összesküvés, rágalmazás, árulás kísérlete. Mit tudtok védelmetekre felhozni?

ZEKARJA Semmit, Jehuda, semmit.

JEHUDA Szóval elismered a bűnösségeket? Beismerő vallomást teszel?

ZEKARJA Teszek, Jehuda... teszek rád!

JEHUDA Micsoda??? Bíráid előtt állsz. Legalább most szállj magadba!

ZEKARJA Összeesküvés? Rágalmazás? Árulás? Miről beszélsz?

JEHUDA Viselt dolgaitokról. Megrágalmaztad a Rabbít, megrágalmaztál engem, a hitközség vezetésére törtél, hamis vádakkal akartál befeketíteni minket a basa előtt. Tagadod tán mindezt a gazságot?

ZEKARJA Te honnan tudod mindezt?

JEHUDA Tudom, és kész.

ZEKARJA Nem úgy van az! Jogállamban élünk; még te sem vádaskodhatsz csak úgy a levegőbe! Honnan tudod, hogy mit csináltam és mit akartam?!

JEHUDA Csak ne olyan hevesen! Te vagy a vádlott, nem én. Egyébként tanúim vannak.

ZEKARJA Kémeid vannak, nem tanúid!

JEHUDA Micsoda aljas gyanúsítgatás ez már megint?!

ZEKARJA Hát akkor lássuk a tanúkat.

BARUCH (Zekarjához) Megőrültél??? Mindenáron hurokba akarod dugni a fejedet?!

ZEKARJA (lerázza megáról) Nyughass! Nem emlékszel, mikor azt mondták, hogy Slomo és Sára hallott minket?

BARUCH Az bőven elég a nyakazáshoz!

ZEKARJA Légy ésszel! Sára halálos beteg, Slomo pedig megszökött. Tudod, miye van Jehudának...? De nem tanúja.

JEHUDA (az előljárókhöz) Slomónak kígyót-békát hazudott Zekarja a mi feddhetetlen életű Rabbinkról. Sára véletlenül hallotta, amikor ezek ketten az elpusztításunkra és a hivatalunkra törtek. Azt is tudja, hogy a basához igyekeztek, előtte akartak megrágalmazni minket, hogy családjunkat, házunkat, mindenünket itt hagyva, csak a pénzünkkel szökünk. S hogy nem akarjuk a hitközségen behajtani az ötvenezret, mert oda lenne a népszerűségünk.

Az előljárók ellenségesen zúgnak

ZEKARJA Mese habbal!

JEHUDA Sára elmondta Slomónak, Slomo pedig nekünk. (Átpillant a Rabbi felé, hátha segítséget kap tőle, de ő ugyanolyan mozdulatlanul ül) Remélem, nem kételkedtek a szavamban?!

ZEKARJA Akár kételkednek, akár nem, te nem hallottál semmit, tanúid pedig nincsenek. Vagy ha igen, álljanak elő.

JEHUDA Esküszöm az anyám sírjára...! (Megáll)

Az előljárók félrenéznek, a földre bámulnak, elhúzódnak tőle

Tényleg nem hiszték nekem?!?!

Csend

I. ELŐLJÁRÓ Sajnálom, Jehuda, a magad szavára esküdhatsz, a tanú szavára nem... Hiszen te is tudod... Nem állhatsz a tanú helyébe.

JEHUDA De hát igazat mondok! Higgyetek nekem!!! Ezek ketten a hitközség ellen törtek! Ellenetek! Az életetekre!!!

ZEKARJA Ne erőltess magad, Jehuda. A törvény a mi oldalunkon áll.

JEHUDA (lecsap rá) Látjátok?! Most elárulta magát! Azt már nem merészelte mondani, hogy az igazság áll az ő oldalán! Mert tudja, hogy az nem úgy van! ZEKARJA (most már fölényes) Ugyan, Jehuda, ez pusztán játék a szavakkal... Ismerd be, hogy vesztettél.

JEHUDA Az én vesztem egyúttal a hitközségé is. Akármit mondasz, magad ellen fordul. A hamis ember minden szava hamisság, és visszaszáll a fejére. ZEKARJA Olcsó demagógia.

I. ELŐLJÁRÓ Még nem tisztáztad magad a vádak alól, Zekarja. Ne légy olyan dölyfös és önelégült. Végy példát Baruchról.

ZEKARJA Ó, persze, Baruchról. De ha meg nem sértlek, miféle vádakról beszélsz? Mert ha innen nézem: vádak. Ha onnan: rágalom. (Még mielőtt rendreutasíthatnák, emeli a kezét) Jó, jó; utánzom Baruchot.

BARUCH De mi lesz az ötven ezer arannyal?

A már csendesülő hangulatot újból felszítja Baruch kérdése, újból kitör a veszekedés, a vita, a hadonászás, amiben mindannyian részt vesznek, a sarokban gubbasztó Rabbint kivül. A legnagyobb hangzavar kellős közepén nyílik az ajtó, Jehuda fia, Benjamin dugja be a fejét, de mikor meglátja, mi folyik, hirtelen visszakapja. Majd újból bedugja, és óvatosan belép. Apját próbálja szólóztatni, de az előljárók tanácsa se lát, se hall. Benjamin integet Jehudának, a nevéen szólítja, tesz néhány lépést feléje bátorítanul, mindhiába. Senki sem figyel rá. Még sosem látta, hogy a tanács ilyen vesztettül vitázzon, meredt szemmel bámulja őket, ahogy közeledik, s aztán átesik egy kisasztalon. Iszonyú zajjal hullanak le róla a fémkancsók, poharak, gyertyatartók, kávésfindzsák, fémtányérok

BENJAMIN (a hirtelen beálló csöndben elhaló hangon nyekergi) Atyám...!

Nem a földön fekvő Benjamin szavára, hanem a nagy csörömpölésre kapja oda mindenki a fejét — kivéve a Rabbint

JEHUDA Benjamin! Semmi keresnivalód itt!!!

BENJAMIN De én csak...

JEHUDA Állj föl, és menj ki! Az előljárók tanácsát senki sem zavarhatja. Még te sem!

BENJAMIN (feltápáskodik) Egy idegen úr keres...

JEHUDA Nem vagyok itt.

BENJAMIN ... otthon, a házukban...

JEHUDA Ott sem vagyok. Nem érek rá.

BENJAMIN ... csak veled akar...

JEHUDA Ma nem adakozok, jöjjön szombat.

BENJAMIN ... gazdag és elegáns...

JEHUDA Elutaztam.

BENJAMIN ... külföldi...

JEHUDA Külföldre utaztam.

BENJAMIN ... azt mondja: Goldbergernek hívják... ismerünk ilyen nevűt?

Halálos csend, a Rabbi felemeli a fejét

JEHUDA (behunyja a szemét, úgy suttogja) ... Goldberger...!!! (Majd hangosan, miközben diadallal néz szét) NAAA????!!! (Kirohan)

ELŐLJÁRÓK Goldberger!!! Megmentünk! Jötevünk! Csoda történt! Goldberger!!! Goldberger!!! (Egymás hegyén-hátán rohannak Jehuda után)

BARUCH Vesztettünk... végünk van...

ZEKARJA Mit beszélsz?! Dehogyan! Győztünk, Baruch, győztünk!

BARUCH De hát...

ZEKARJA Igen, igen! Ahogy mondd: ők is, de mi is. Na, igyekezzünk, hogy jókor ott legyünk, ahol a dolgok történnek.

Mindkettő kisiet. Már csak a Rabbi és az ámuldozva ácsorgó Benjamin marad. A Rabbi tápászkodik a székből, indulna a másik oldal felé

BENJAMIN Mi ez? Rabbi, te érted ezt?

RABBI Értem, fiam. A hitközség meg van mentve, a lelkek nem számítanak. Menj, siess te is, hátha még hasznodat veszik. Ennám most nincs szükség; mondd meg apádnak: ha akar, itt megtalál. (Kimegy)

Kintről, az utca felől egyre erősebben hallani az emberek önfeléd, örömteli kiáltozását, hálaénekét

HANGOK Goldberger! Megmentőnk, jótevőnk!

Benjamin lassan, tétován kimegy

Második jelenet

Kiteresedő utca, mint az első felvonás második jelenetében. A budai hitközség tagjai gyülekeznek, szálíngóznak, várakoznak csendben, reménykedve. Befutnak az aranyifjak. Egyszeriben megtelik velük a színpad. Hangosak, jókedvűek

ÁSER Micsoda rendkívüli ember!

RUBEN Sosem láttam még hozzá hasonlót!

NAFTÁLI Csak úgy sugárzik róla a méltóság.

BENCION És micsoda modora van!

BENJAMIN Kiválóan érti a dolgát. Nem véletlenül a világ leggazdagabb hitsorsosa.

Az emberek érdeklődve körbeveszik őket

ÁSER Egész nap a nyomában voltunk. Mindenhová elkísértünk.

RUBEN Lestük minden szavát, minden mozdulatát. NAFTÁLI Figyeltük, mit csinál, mit miért mond, és hogyan.

BENCION Most tanulhatsz, fiam — biztatott atyám. BENJAMIN Én is csak kiváló atyámhoz mérhetem.

Elképesztő, milyen hozzáértéssel tesz mindent. Először a rác kondásokhoz ment. Mindent tudni akart. Miért pont ráokat fogadtunk fel, hány disznót tartanak egy kondában, hogyan különböztetik meg: melyik kié, mivel tartják, hogyan hizlalják az állatokat. Én most voltam először ilyen helyen, akárcsak ő, de csak ámultam és bámultam, mi mindent tud, mennyi kérdése van, mekkora hozzáértésről tesz tanúságot.

BENCION Azt hittem, hogy rosszul leszek, hogy elájulok a tiltott állatok fertelmes bűzétől, de ő csak kérdezett és kérdezett, és minden érdekelt a legapróbb részletekig. Odasomfordáltam, hogy közelről nézzek az arcába, de egy vonás sem rezdült rajta, pedig a bűdös neki is bűdös, így hát szégyenkezve erőt vettem magamon.

ÁSER Bizony volt, aki hátrébb maradt!

RUBEN Meg aki titokban legyezgette magát!

NAFTÁLI És aki kendőbe dugta az orrát!

BENJAMIN De aki komoly üzletember, annak minden apróságra kiterjed a figyelme! És olyankor nem számít egy kis kényelmetlenség!

BENCION Hát még amikor átmentünk a magyar hentesekhez! Az volt ám a tanulságos!

ÁSER Megnézte a hentest...

RUBEN Megnézte az udvart...

NAFTÁLI Megnézte a kamrárt...

ÁSER ... a szerszámait...

RUBEN ... a késeit...

NAFTÁLI ... a töltőit...

ÁSER ... és mikor mindent végignézett és elmagyaráztatott magának...

RUBEN ... sosem hittem, hogy létezik ilyesmi a világon...

NAFTÁLI ... akkor kihozatott az udvarra egy kecskelábú asztalt...

ÁSER ... elfuttatott valakit a legközelebbi fogadóba egy korsó pálinkáért...

RUBEN ...leültette maga köré hitközségünk előjáróit...

NAFTÁLI ...és megparancsolta, hogy hozzanak elé mindenféle-fajta húsételt, ami csak a legutóbbi dísznőölés óta készült...

Rövid csend, mindenki figyel

BENJAMIN És amikor megjött a pálinka, még egy vödört is kért, a lába mellé rakatta, és beleharapott egy szép szál, vörösesbarna kolbászba.

Csendes elszörnyedés a hallgatóság közt

Rágtá-rágtá, ízlelgette, kóstolgatta, aztán kiköpte a vödörbe. Majd ivott egy kortyot a pálinkás korsóból, és azt is kiköpte. Akkor fogott egy cipónyi sonkát, éles késsel lekanyarított belőle egy szeletet, egy rózsaszín, zsírosan fénylő szeletet (nagyot nyel) ... azt is megrágtá, kiköpte, ivott rá, kiköpte... és akkor jött a szalonna... füstölt szalonna... egy egész táblával... sárgásfehéren remegett, kis kockákra aprította, bekapott néhányat... és... (Megborzong)

BENCION (Benjamin pillanatnyi megingását kihasználva folytatja, de szinte a rosszulléttel küzdve) ... és rágtá, rágtá, ízlelte azt a szalonnát... de egy vonása sem... (Kendőjébe törli izzadságát, a hallgatóságból többen máris rosszul vannak)

BENJAMIN (úrrá lett émelységén, de csak suttogni van ereje, a közönség elszörnyedt némaságában azonban jól hallani) ...egyetlen arcizma sem rezdült... kiköpte ezt is, leöblítette a pálinkával, azt is a vödörbe... majd ivott egy hosszú kortyot. (Már magához tért) És aztán megkínált a pálinkából mindenkit, mondván, hogy Budán nemcsak a disznóhús, hanem a pálinka íze is kiváló. Végül elindultak ide visszafelé, hogy a már megkezdett tárgyalásokat befejezzék.

A közönség megkönnyebbülten felsóhajt

RUBEN (eddig is leselkedett, most izgatottan hadonászik) Jönnek!

Mind arra az oldalra tódulnak, ahonnan a közeledők várhatók. Ahogy belépnek a színpadra, utat nyitnak nekik, és áhítattal nézik a csodálatos, gazdag embert

I. ELŐLJÁRÓ Íme, itt vár minket hitközségünk apraja-nagyja, hiszen mindenkit személy szerint érint az ügy.

GOLDBERGER Az ügy?

I. ELŐLJÁRÓ (kicsit zavarban) Hát... úgy értem, az üzlet, amit remélhetőleg most már megkötünk.

GOLDBERGER Hja ügy?

ZEKARJA Talán nem lenne az ön kedve ellen való, ha most itt, mindenki füle hallatára folytatnánk megbeszéléseinket...?

GOLDBERGER Miért is ne?

BARUCH Hát persze! Miért is ne?!

GOLDBERGER Hiszen önöknél mindenki érintve van.

JEHUDA A Rabbit kivéve.

GOLDBERGER Ó, igen, a Rabbit; ő bizonyára szent ember...

JEHUDA Mindenesetre a tiltott állatokkal semmiféle kapcsolatban nincs. Távollétét kizárólag ezzel lehet magyarázni. Önt azonban szívesen fogadja bármely előre megállapított időpontban.

GOLDBERGER Szóval semmiféle kapcsolatban nincs... hát ez derék... ámbár... végül is közvetett kapcsolat kimutatható az önök üzleti tevékenysége, a várható haszon és az ő javadalmazása közt. Vagy tévednék?

JEHUDA Bizonyára kimutatható, ám nézetem szerint e kapcsolat oly távoli, sokszoros áttételen jelentkező, hogy mindeddig eszünkbe sem jutott alaposabban utánanézni.

ZEKARJA S mint ahogyan az gyakran lenni szokott, a messziről jött ember jobban látja az összefüggéseket, mint aki bennük él...

JEHUDA (csak egyetlen pillanatra csodálkozik a vá-

ratlan oldalról jött segítségen, aztán azonnal megérti, hogy Zekarja is érti: egy csónakban eveznek) ...és általuk léteznek. Noha az is lehet, hogy...

I. ELŐLJÁRÓ (gyorsan közbevág, nehogy lemaradjon valamiről) ...hogyan az ön világszerte elismert pénzügyi zsenije láttatta meg ezt a lehetőséget velünk. ELŐLJÁRÓK (egymást túllicitálva) A zseni... a pénz... az ügy... a kapcsolat... a haszon...

JEHUDA (utálja az ilyen nyilvánvalóan talpnyaló hízelkedést) Úgyhogy akkor most térjünk rá az üzlet lényegére.

GOLDBERGER Csak semmi különösebb formáság, semmi fölösleges ünnepélyesség. Egyszerű, sima, tiszta üzlet. Önök eladnak, én veszek.

JEHUDA Természetesen. Így gondoltuk.

ZEKARJA Kérem, lássunk hozzá.

GOLDBERGER Nos hát, a leghyesebb az volna, ha már amúgy is mindenki itt van, hogy sorban felíránánk, ki mennyi disznót ad el, minden egyes tulajdonostól megveszem, kifizetem, aztán mikor eljön az ideje, az általam bérelt uszályokon önök felszállítják a Dunán Regensburgig, a többi már az én dolgom. És attól kezdve önök folyamatosan szállítanak nekem. Minden további szállítmányért a regensburgi átrakóállomáson fizetek. Így megfelel?

JEHUDA Természetesen.

ZEKARJA Nagyon megfelel.

BARUCH Megfelel, megfelel.

ELŐLJÁRÓK Nagyon jó! Megfelel! Pompás! Kitűnő!

GOLDBERGER Ki lesz hát az első?

A háttérben, a fal mellett osonva megjelenik Slomo. Amikor észreveszi, hogy mindenki Goldbergerrel van elfoglalva, kényelmesen sétálni kezd, majd a Rabbi házában kapuján bemegy

ZEKARJA (Jehudához) Tessék... legyen tiéd az első tulajdonos dicsősége. Végül is a te ötleted volt.

JEHUDA (Zekarjához) Nem, nem: te vagy a legzadagabb köztünk. Tiéd az elsőség.

BARUCH (közéjük furakszik) Hát ha nem tudtok dönteni...!

ZEKARJA (gyorsan előrelép) Baruch, neked nagyon szép írásod van, te tiszteld meg Goldberger urat azzal, hogy vezeted a listát. Írj engem előre. Száz disznóval.

BARUCH (már írás közben, elismerően füttyent) Ejha! Ez már valami. Ezt még rólad sem gondoltam volna.

JEHUDA Engem írj be hetvennel.

BARUCH Nekem is hetven van.

JEHUDA Írd csak be.

BARUCH (felnevez, biztatja a többieket) Gyertek, mondjátok be ti is.

Senki sem mozdul

JEHUDA Mi lesz?

ZEKARJA Mennyitök van? (A hozzá közelebb álló előljárókhöz) Hány disznó van?

I. ELŐLJÁRÓ Kettő.

ZEKARJA Ne viccelj. És neked?

II. ELŐLJÁRÓ Egy sincs.

JEHUDA És neked? És neked? És neked?

EMBEREK Egy... egy sem... három... kettő... egy sem...

ZEKARJA (a körülálló többiekhez) És nektek?!

Mindenkinek csak egy-két disznaja van

JEHUDA De hát ez nem lehet!!! Miért teszitek ezt? Én tudom, hogy sok disznótok van! Tíz, húsz, ötven! Most miért tagadjátok le?!?!?

III. ELŐLJÁRÓ Ez az igazság. Nincs több.

ZEKARJA (dühöng) Hogyhogy nincs több???

III. ELŐLJÁRÓ Eladtam.

JEHUDA (ordít felháborodásában) Kinek?

ZEKARJA (ugyancsak ordít) Mikor?

JEHUDA (ordít) Miért?!

III. ELŐLJÁRÓ Az úgy történt, hogy...

GOLDBERGER Bocssássanak meg...

Egy pillanat alatt elcsitul a hangzavar

Úgy érzem, egy kicsit elfáradtam. Hosszú volt a mai nap. Ha jól értem, önöknek még van valami dolguk egymással. Intézzék csak kedvükre, én elmennék aludni. Amennyiben dűlőre jutottak, reggel még itt leszek. Nos, jó éjszakát...

JEHUDA Benjamin!

BENJAMIN Igen!

JEHUDA Kísérd el házukhoz a vendéget!

BENJAMIN Azonnal! (Barátaival udvariasan elkíséri Goldbergeret)

Csak addig tart a csend, amíg el nem tűnnek. Akkor aztán kitör a gyalázat. Jehuda és Zekarja egyesült erővel is alig tud rendet teremteni

JEHUDA (túlkiabál mindenkit) De hát hová lettek a disznaitok?! Miért mondjátok, hogy nincs, amikor a kondásoknál még hiánytalanul megvoltak?!

III. ELŐLJÁRÓ Mert nem a mieink többé.

ZEKARJA Hanem kiéi???

ELŐLJÁRÓK, HITSORSOSOK (papírokat lobogtatnak) Slomóé... Slomóé... Slomóé... Slomóé...

JEHUDA Ne járassátok a bolondját velem! Slomónak egyetlen disznaja sincs! És koldusszegény!!!

I. ELŐLJÁRÓ Dúsgazdag!

JEHUDA Már hogy lenne az, amikor tőlem kapott két aranyat, hogy...

II. ELŐLJÁRÓ Ezt mondta ő is...

Újból kitör a hangzavar. Veszekednek, kiabálnak. Baruch elé tolonganak, mutogatják a papírjaikat, Jehuda a fejét fogja, Zekarja elrángigálja őket Baruch elől, aztán elsodorják őket

Harmadik jelenet

Szoba a Rabbi házában. Elsötétített ablakok, csak két szál gyertya ég. Az ágyban Sára fekszik, mellette meg-némult anyja térdel, a kezét fogva, hátrébb a Rabbi, görnyedten, összetörve, az ajtónál a Szolgáló sírdögöl. De csak Sára nyöszörgését hallani. Nyílik az ajtó, Slomo lép be, megáll, szétnéz. Az ajtó csikordulására felnevez a Rabbi, de a megkerült Slomo látványára vigasztalja. Fáradtan maga mellé inti Slomót

RABBI Azt hittem, megszöktél...

Slomo csak a fejét rázza, majd kérdően Sára felé inti

RABBI Idegláz... az orvos szerint nincs mentség... SLOMO Az nem lehet...!

RABBI Mikor ezt mondta, kirúgtam a mi orvosunkat, és hívtam a török orvost. Tehetetlen volt. Akkor a keresztény orvosért küldtem, de hiába ígertem neki fűt-fát, azt mondta, hogy csak az gyógyíthatja meg, aki beteggé tette... (Sír) Ismered a feleséget, mekkora szája van...? Hát most megnémult...

A Szolgáló hangosan felzokog

SLOMO De hát hogyan? Mikor?

RABBI Aznap este, mikor összeverve rád találtunk... (Sóhaj) Hát te hol jártál?

SLOMO Volt egy ügyem... Nem fontos... (Sárára pillant) Szóval, csak az gyógyíthatja meg, aki... Segíts, kérlek. (Együttes erővel felemelik a Rabbi feleségét, aki erőltlenül tiltakozik, és egy távolabbi székebe ültetik) Hadd próbálkozzam meg én is Sárával.

RABBI Ennyi tudós professzor után? Van merszed?

SLOMO Miért? Ők mit értek el? És hátha szerencsém lesz...

RABBI Ha csak az nem... rontani már úgysem ront-hatsz sokat.

SLOMO De Rabbi! Én meggyógyítom Sárát!

A Rabbi szomorúan legyint

Kérek, húzódjatok hátrébb. (Az ágyhoz lép, letérdel, Sára fülébe suttog) Én vagyok, Sára! Megismeresz? Slomo vagyok. Slomo. Emlékszel rám? Szeretlek, Sára. És te is szeretsz engem. Elmondtad. Emlékszel? Azóta tudom, hogy szeretsz.

Sára ugyanúgy hánykolódik és nyöszörög, mint eddig. A Szolgáló azonban már nem sir, hanem ágaskodva figyel

Visszaadom elvesztett szavaidat. (Fejből idézi) „Baruch és Zekarja úgy tudja, hogy atyám itt hagy mindent és mindenkit, összeszedi, ami pénze csak van, és megszökik Jehudával együtt, mert nem akarják kifizetni az ötvenezer arany rájuk eső részét, de a hitközségen sem akarják behajtani, mert arra rámenne a népszerűségük, te pedig kémkedsz Zekarja után azzal az átlátszó hazugsággal, hogy kölcsönt kérsz tőle, közben Baruch és Zekarja máris fut a basához, és beárulja atyámat meg Jehudát, akiknek fejét veszik a hitlenségükért, és Baruch meg Zekarja lép a helyükbe.”

Csend. Vége a ráolvasásnak. Egy pillanatig minden mozdulatlan. Aztán Sára felül, megpillantja a pattanásig feszült, kinlódó, izzadó Slomót

SÁRA Slomo! Szeretlek!
SLOMO (átöleli, ráborul) Sára! Szeretlek!

A Szolgáló elevenedik meg először

SZOLGÁLÓ Csoda! Csoda történt! Láttátok?! Meggyógyította! Slomo meggyógyította!!! Mint egy csodarabbi! Slomo! Csodarabbink van!!! (A Rabbihoz rohan, megölegeti, majd a feleségét is, alig bír magával)

RABBI Csendesebben...! Bírj magaddal...
SZOLGÁLÓ Csodarabbi!!! A Harminchat Igazak egyike, aki a világ összes terhét a vállán hordja!
RABBI (most már mérgesen) Ejh, buta nőszemély! Mit képzelsz?! (Kituszkolja) Ki vagy te, hogy ezt eldönthess? (Még az ajtóból Slomóhoz) Árudd el, fiam, hogy csináltad? (Közelebb megy hozzájuk, akik még mindig összefonódva ölelkeznek) Slomo! Hallod, amit mondok?!

Ekkor megelevenedik Havva, a Rabbi felesége. Szóadadata megállíthatatlan és kivédhetetlen

HAVVA Sára! Sára!! Mit csinálsz, te szégyentelen?! Nem a férjed, nem a jegyesed ez az ember, csak a samesz! Nem mondtam, hogy letöröm a derekadat, ha meglátlak vele?! És micsoda szégyen! Itt, a szülői házban! A szüleid szeme láttára! Hát mit gondolsz? Neked mindent szabad?! Semminek sincs határa?!?!
RABBI (csiúttani próbálja) Kérek... nem kellene inkább megköszöni Slomónak, hogy meggyógyította Sár...
HAVVA (lerázza magáról) Még hogy meggyógyította?!?! Ez a csavaros eszű, kalmárgondolkodású, szoknyavadász sameszok-szégyene?! Aki bizonyára könnyen rávette a mi ártatlan leányunkat, hogy vele együtt eljuttassa ezt a gyalázatos színlelést?!
RABBI De kedvesem! Három orvos, egymástól függetlenül...
HAVVA (szinte már visítva rikácsol) Orvosok???! Kuruzslók! Sarlatánok! Gazemberek! És te! Te, aki a hitközséget vezeted! Amikor én is megbetegedtem, mire ment veled ez a ház?! Leültél a földre és sírámkoztál! Ahelyett, hogy ráncba szedted volna a cselédet, rendbe tetted volna a háztartást, kitakarítottad volna a szobákat, ellenőriztetted volna a kiadásokat, a bevételeket, a konyhát, a kamrát, az udvart...
RABBI (mindkét fülét befogja tenyerével) Hála néked, Örökkévalónk! Lányom után a feleségemet is meggyógyítottad... (Kimenekül)
SLOMO (mielőtt Havva vele folytathatná) Többé nem

vagyok éhenkórász. Gazdag vagyok. Gazdagabb, mint hinnéd. (Gyorsan kimegy)

Negyedik jelenet

Szoba Jehuda házában. Goldberger lefekvéshez készülődne. Leveszi felsőruháját, a székre teríti, egy kivételével az összes gyertyát elfújja, imádkozik. Közben kopognak. Nem válaszol, míg be nem fejezi az imát. Újból kopognak, kissé türelmetlenül
GOLDBERGER ...Ámen!... (Kiszól) Tessék!

Benjamin lép be

BENJAMIN Bocsásson meg. Azt hittem, már alszik. Vagy hogy...
GOLDBERGER Vagy hogy...?
BENJAMIN Nem. Semmi. Zavarhatom?
GOLDBERGER Nem zavar, fiatal barátom. Éppen befejeztem az esti imát.

BENJAMIN Tudom, a perc nem alkalmas...
GOLDBERGER Sosem tudhatjuk, mi mire alkalmas. De miért nem csukja be az ajtót?
BENJAMIN Egy barátom... ő is szeretne bejönni...
GOLDBERGER Csak tessék.
BENJAMIN (kiszól) Gyere, bejöhetsz. (Bencion ugyanolyan elfogódottan lép a szobába) Ugyanis... ugyanis mi...
GOLDBERGER Csak bátran, fiatal barátom. Egyenest a közepébe.

BENJAMIN Igen... Egész nap kísérgettek önt. Tisztes távolból.
GOLDBERGER Láttam. Ezt akarta elmondani?
BENJAMIN (nekibátorodik) És meg kell vallanom önnek, hogy nem volt még férfi — nagyrabecsült atyámat beleértve —, aki eddigi életemben ilyen hatással lett volna rám.

GOLDBERGER (nem hatódik meg) Nagyon kedves. Köszönöm.
BENJAMIN Tudom, hogy az ön szándékai tiszták, céljai nemesek, de azt is tudom, amit ön nem, hiszen nem köztünk él, s csak rövid ideje ismer minket. De mert fontosnak ítélem az önnel való kapcsolatot, szeretnék a segítségére lenni, hogy tisztán lásson. Szeretném föllebbenteni a fátylat mindarról a hazugságról és hamisságról, amit az üzlet reményében eltitkoltak ön elől.

GOLDBERGER Nocsak.
BENJAMIN (biztatásnak veszi) Amit ön itt látott, az egy csúfos színjáték volt, melyet kizárólag az ön számára rendeztek. Egyetlen őszinte szó, egyetlen igaz mondat el nem hangzott — nagyrabecsült atyámat is beleértve — egyetlen szájból sem.
GOLDBERGER Hogyan? Hát a disznók, a kondások, a hentesek? Az talán mind hamisság volt? Nem az önök tulajdona? Hiszen már mióta hallom a híret...!
BENJAMIN Ó, a disznók, a hentesek! Hiszen az sem rossz, ha van, habár minket mostanáig nem nagyon engedtek a közelükbe...
GOLDBERGER Az sem rossz??? Ez mindennek az alapja!

BENJAMIN ...igaz, magunktól nem kéredeztekünk. Eljűk az életünket, megvannak az elképzeléseink; ők csinálják csak, ahogy akarják. Majd ha eljön a mi időnk... De nem erről akarok most beszélni.
GOLDBERGER De csak mondja! Nagyon érdekes...
BENJAMIN Ami most jön, az még érdekesebb. Ez a békés, egyetértő, jámbor hitközség, amivel ön találkozott — ez nincs. Ilyen nincs. Ilyen csak a mesében van.

BENCION (türelmetlenül közbevág) Mert itt egyáltalán nincs békesség! Csak torzsalkodás, fenekedés, árulás!
ASER (bekukkant az ajtón a hangos kiáltásra) Mi történt? Minden rendben?
BENJAMIN Persze, maradj csak. (Aser visszahúzódik)
GOLDBERGER Önök többen is vannak?
BENJAMIN Kettőnél jóval többen. Mi csak... hogy úgy mondjam: az ő képviselőtükben...

BENJAMIN Ó, a disznók, a hentesek! Hiszen az sem rossz, ha van, habár minket mostanáig nem nagyon engedtek a közelükbe...
GOLDBERGER Az sem rossz??? Ez mindennek az alapja!

BENJAMIN ...igaz, magunktól nem kéredeztekünk. Eljűk az életünket, megvannak az elképzeléseink; ők csinálják csak, ahogy akarják. Majd ha eljön a mi időnk... De nem erről akarok most beszélni.
GOLDBERGER De csak mondja! Nagyon érdekes...
BENJAMIN Ami most jön, az még érdekesebb. Ez a békés, egyetértő, jámbor hitközség, amivel ön találkozott — ez nincs. Ilyen nincs. Ilyen csak a mesében van.

BENCION (türelmetlenül közbevág) Mert itt egyáltalán nincs békesség! Csak torzsalkodás, fenekedés, árulás!
ASER (bekukkant az ajtón a hangos kiáltásra) Mi történt? Minden rendben?
BENJAMIN Persze, maradj csak. (Aser visszahúzódik)
GOLDBERGER Önök többen is vannak?
BENJAMIN Kettőnél jóval többen. Mi csak... hogy úgy mondjam: az ő képviselőtükben...

BENJAMIN Ó, a disznók, a hentesek! Hiszen az sem rossz, ha van, habár minket mostanáig nem nagyon engedtek a közelükbe...
GOLDBERGER Az sem rossz??? Ez mindennek az alapja!

GOLDBERGER No de miért nem jönnek be...?

BENJAMIN Egy kis óvatosság az egész. Vigyáznak, hogy senki se zavarhasson meg minket.

GOLDBERGER Önök őrseget állítanak a városukban, a házukban, a szobájuk elé, a sajátjaik ellen?

BENJAMIN Hiszen figyelmeztettem, hogy hová érkezett...!

GOLDBERGER Az én szobám előtt erre semmi szükség. Kérem, hívja be őket.

Benjamin füttyent egy éleset. Kintről dobogás hallatszik, majd kivágódik az ajtó, és egymás után beesik rajta Aser, Ruben, Naftáli

ÁSER Baj van? Itt vagyunk!

BENJAMIN Semmi, semmi. Goldberger úr látni akart titeket. *(Goldbergerhez)* Tessék, parancsoljon. Most együtt láthatja az ön igazi híveit. Mert hiszen ki másnak mondhatnánk el, ami a szívünket, a lelkünket nyomja? Ki figyel ránk? Ki ad hitelt a szavainknak?

BENCION Ki hiszi el, hogy az az igazság, amit mi mondunk, nem pedig az, amit ők hisznek?!

ÁSER És ki törődik az igazsággal, ha megtömté a hasát?

RUBEN Ki törődik a világgal? A jövőjével?

NAFTÁLI Senki.

BENJAMIN Önnek azonban megvan a lehetősége, az intelligenciája és a hatalma ahhoz, hogy rábíri őket arra, amire maguktól sohasem lennének hajlandók. Mert tudja, milyen hitközség ez? A mi szüleink egymást jelentgetik fel a törököknél, akik meghallgatják őket, de a kisujjukat sem mozdítják, se értük, se ellenük. És mit gondol, miért?

BENCION Mert a kémeiktől amúgy is mindent tudnak, ami itt történik, gyakran jobban és előbb, mint az előjárók tanácsa. És különben sem bíznak az előjárókban, amit jól tesznek.

ÁSER Ismerik őket, mint a tenyerüket.

RUBEN Három lépésre előre kiszámítják, hogy mit fognak tenni.

NAFTÁLI Tudják róluk, hogy gyávák, gerinctelenek, hajbókolók, képtelenek az önállóságra, s ha valamire mégis elhatározzák magukat, azt olyan öngyilkos módon teszik, hogy biztos a bukás.

BENJAMIN Nem tudnak és nem is akarnak a kor megváltozott szelleme szerint élni és gondolkodni. Azt hiszik, ha itt-ott változtatnak valamit, attól még hosszú ideig elvezetgethetik ezt a hitközséget a régi módon. Pedig azt nem lehet. Csak aszerint tudnak létezni és cselekedni, ahogy a törököktől tanulták.

BENCION És ennek ellenére — hihetetlen, de így van! — a legtöbben egy szót sem értenek töröktől.

GOLDBERGER Szóval az öregek... És a fiatalok mindannyian egyetértenek önökkel? Hallottam emlegetni egy ifjú üzleti tehetséget. Ha jól figyeltem... valami... Slomo...

BENJAMIN Slomo?!?! Az mind közt a legrosszabb. Velünk egykorú, de talpnyaló és törleszkedő. Jellemző, hogy hivatalt vállalt a nagyobb konc reményében, de egyáltalán nem üzleti tehetség, hanem csak egy ágrólszakadt, buta samesz. *(Nevetnek)*

GOLDBERGER *(komoly marad)* Végül is mit kívánnak? Mit tehetek önökért?

BENJAMIN Ne kösse meg az üzletet.

GOLDBERGER Ne?

BENJAMIN Illetve várjon vele egy keveset. A törökök már amúgy sem nagyon bíznak ebben a garnitúrában, de ők nem nyúlnak senkihez. Megvárják, hogy a hitközségnek elege legyen az előjárókból. És ha most mindenki látja, hogy ön sem érdemesíti őket bizalomra, akkor végük. Ekkor jövőnk mi, és mindenki legnagyobb öröme óriási üzleteket kötünk önnel... Illetve ön mivelünk.

GOLDBERGER Érttem. És önök milyen üzletet ajánlanak nekem?

BENJAMIN *(kap a lehetőségen)* Ó, ezt már rég kidolgoztuk. Nekünk tudományos alapra helyezett koncepciónk van. Naftáli, légy szíves. *(Goldbergerhez)* Tudja, ő a mi gazdasági szakértőnk.

NAFTÁLI *(hosszú tekeres papírokat szed elő a ruhájából)* A mi koncepciónk a halüzlet. Mint köztudott, a Duna halmazállapota a Nyulak szigete és Csepel közt kétharmadrész víz, egyharmad rész hal. Az utóbbi egyharmad további bontásban: ponty, keszeg, csuka, harcsa, viza, az utolsó hatodrészt — illetve folyótizennyolcad — egyéb fajok. Műszaki megoldás: rekesztőhálók, varsák, emelőhálók. Kivitelezés: egy-egy rész a partról, háromnegyed a vízről. Beruházási igény...

GOLDBERGER *(most már pontosan látja, hogy ez a hozzá nem értés homokvára)* Tudják, hogy mekkora a világgiaici halkínálat?

BENCION Jóval olcsóbban tudjuk kínálni, mint az amúgy is tiltott disznóhúst, hiszen nem kell megvenni, hizlalni, feldolgoztatni az állatokat: megtehetnek maguktól a Dunában.

Az ifjak ragyognak az örömtől

GOLDBERGER Jegük van-e?

BENCION Jegünk???

NAFTÁLI Mi nek???

GOLDBERGER Én ugyan nem utazom halban, de úgy tudom, hogy hűtés nélkül három nap alatt megbüdösödik, megrohad. Nos, mi negyven napi járőföldre vagyunk...

BENJAMIN *(nagyon hirtelen, nagyon buzgón)* Lesz! Lesz jegünk! Egészen biztos, hogy hamarosan... nem! Legelőször jegünk lesz! *(A többiekhez, félszájjal, suttogva)* Mondjatok már ti is valamit!

NAFTÁLI És alternatív megoldásként hatalmas terelő-fogó hálókat vetünk a Dunába, majd amikor már megfelelő lesz a mennyiség, a hajók után kötözük, és felvontatjuk a hálóba került zsákmánytakár Regensburgig...!

BENCION ...és a hajók gyomrában lesz már a jegelt zsákmány, amit addig fogtunk ki!

GOLDBERGER Látom, itt van még kidolgoznivaló. Köszönöm a bizalmukat, fiatal barátaim. Valóban felnyitották a szememet. Örülök, hogy megismerhettem önöket. Jó éjszakát.

Az aranyifjak elbúcsúznak, és remények közt hagyják el a szobát

Ötödik jelenet

Tanácskozószoba a Rabbi házában. Az előjárók tanácsa ülésezik

RABBI *(kétségbeesetten, de tetterőtől telve)* És én még azt hittem, hogy ha Goldberger elutazik, s mi kifizetjük az ötvenezer aranyat, minden rendben lesz! Hogy a jövő évi esedékességig semmi gondunk!

JEHUDA Komolyan mondom, megáll az eszem! Ez példátlan!

ZEKARJA Hogy a mi hitközségünkben ilyesmi megessen...! *(Jehudához halkán)* Szeretnék felajánlani neked egy opálkőves gyűrűt... az elveszett helyébe. JEHUDA Kérlek... zavarba hozol...

ZEKARJA Nem célolok. *(Jehuda kezébe nyomja, de úgy, hogy a többiek ne lássák)*

RABBI De most mondjátok meg, hogy csinálta ez a Slomo?

I. ELŐJÁRÓ Beesett hozzám, azt mondta, hogy miután három napon belül ötvenezer aranyat kell kifizetnünk, mindenki a dísz... szóval a tiltott állatoktól akar elsőbbsen megszabadulni és...

II. ELŐJÁRÓ ...és annyira nem lesz értékük, olyan túlkínálat lesz a piacon, hogy egy darabot nem lehet majd eladni...

III. ELŐJÁRÓ ...mert mindenkinek csak árúja lesz, de pénze nem, ő viszont jó üzletet ajánl...

I. ELŐJÁRÓ ...csinálunk egy írást, hogy átadom neki az összes... khm... árumat, amiért ő háromnapos haladékkal kifizeti az aznap még érvényes, hivatalos árat...

II. ELŐJÁRÓ ...hát lehet egy ilyen üzletnek ellenállni...?

JEHUDA És ti mindet eladtátok neki?

I. ELŐLJÁRO Annak az egy-kettőnek a kivételével, amire nekünk magunknak lesz... *(Már ráncigálják a többiek, hogy fogja be a száját, mire észbe kap, de a Rabbi nem erre figyel)* ...ha ki akarjuk fizetni a henteseket...

RABBI Odaadtátok úgy, hogy egy fillért sem fizettél?

II. ELŐLJÁRO Elmondta, hogy kapott Jehudától két aranyat...

JEHUDA Igaz. *(A Rabbihoz)* Magad is ott voltál.

III. ELŐLJÁRO ...mert először csak huszonöt... üzét... akart venni tőle, de Jehuda két arannyal beszélte rá ötvenre...

II. ELŐLJÁRO ...és hogy a többiek is adtak kettőt-hármat, aszerint, hogy hány... ilyen árut vett tőle Slomo...

JEHUDA De hát ez hazugság! Én nem adtam...!

I. ELŐLJÁRO Most mondtad, hogy adtál.

JEHUDA Aranyat adtam! De disznót egy darabot sem! *(A Rabbira néz)* Bocsánat.

I. ELŐLJÁRO Most miért tagadod, Jehuda? Mi is bevallottuk.

JEHUDA Nem érted, hogy nincs mit bevallanom?

ZEKARJA Főlösegesen gyamúsítottok. Vagy tán nem emlékeztek, hogy mind a hetven darabot, ami az övé volt, eladta Goldbergernek?

ELŐLJÁROK Ja? Tényleg. Igaz. Persze. Már emlékszem.

JEHUDA *(Zekarjához)* Adósd leszek lassanként.

ZEKARJA Egy — kettőért. Kettő — egyért.

BARUCH *(csak a végét hallotta meg)* Egyetértetek! Egyetértetek! Nekem is hetven darabom volt.

JEHUDA Persze, hiszen te írtad az elismervényt.

RABBI *(elgondolkozva)* És így lett Slomónak kétszáz ötven disznaja...

Döbönt csend

I. ELŐLJÁRO De Rabbi...!

RABBI ...és legalább ötven aranya...

ZEKARJA Akár száz is.

BARUCH Vagy százötven!

RABBI Hát ez amilyen szomorú, olyan furcsa história. De azt a másikat, azt végképp nem értem. Hitközségünk öt fiatal kiválósága... reménysége... és feljelt Goldbergernél. Azt még megérteném, ha a törököknél. De hogy Goldbergernél...??? Micsoda blamázs!

JEHUDA Én már megbüntettem érdemtelen fiamat. Nem kap több zsebpénzt.

ELŐLJÁROK Én is! Én is! Én is!

RABBI Hogy a hitközség ügyeiben nem járatosak... jó, még fiatalok. Hanem hogy ennyi üzleti érzékük ne legyen...? Hogy hagyjuk rájuk a jövő nézedeiket? Szörnyű előérzetem van.

II. ELŐLJÁRO Itt az idő, támissuk meg őket, vonjuk be őket lépésről lépésre a...

RABBI Az oroszlan sosem fog legelni a réten, a kutya nem halászik a folyóban. Tudjátok, mire kellett Slomónak a pénz? Hogy messze földön levő híres hittudományi akadémiára mehessen tanulni.

III. ELŐLJÁRO Most már megvan a pénze...

RABBI Igen ám, de ha elengedjük, meglehet, nyerünk vele néhány év múlva egy ki-tudja,- milyen képességű rabbit, hanem örökre elvesztünk a személyében egy kiváló üzleti érzékkel megáldott kereskedőt. Mint amilyen Jehuda. Vagy Zekarja. Olyan jól állunk, hogy könnyedén megválhatunk egy ilyen páratlan üzletembertől?

I. ELŐLJÁRO Hááát...

II. ELŐLJÁRO ...ööö...

JEHUDA Hát nem.

ZEKARJA Nem bizony.

BARUCH De nem ám!

III. ELŐLJÁRO Hát... bizony... nem.

II. ELŐLJÁRO Nem, nem.

I. ELŐLJÁRO Nemnemnem.

RABBI Ahhoz viszont, hogy az üzleti élet rejtelveit megismerje, nem kell évekre külföldre utaznia. Erre itthon is van mód. Kiváló kereskedőink bármelyike

bevezetheti a hivatás finomságaiba. Mondjuk Zekarja.

ZEKARJA Tessék!

RABBI Vállalod?

I. ELŐLJÁRO Csak nehogy a mester tanuljon a tanítványától.

JEHUDA Az sem szégyen. Zekarjának különben is érzéke van a fiatalokhoz. Javaslom, hogy fogadjuk el.

ELŐLJÁROK *(zajosan, boldogan, hogy ezen is túl vannak)* Elfogadjuk! Elfogadjuk!

RABBI Akkor most jön a nehezebbik rész. Mi legyen Benjaminékkel?

JEHUDA Már megbüntettük őket.

RABBI Ezen túl vagyunk. Életük végéig mégsem büntethetők. Csak ne volnának egytől egyik kítúnó családok fiaai... *(A homlokára csap)* Hohó! Hát megvan! Mi az, amit élete végéig csinálhat a férfiú?

ZEKARJA Hmmm... hát... szóval... Van néhány elfoglaltság...

RABBI Én a tanulásra gondoltam. Végül is minden iközösségnek szüksége van néhány, a hitben jártas férfira. Nos, mit szólnátok ahhoz, hogyha Benjamin és a többieket elküldենék Sztambulba, Prágába, Amszterdamba, hogy ott, a nagy múltú hittudományi akadémiákon sajátítsák el mindazokat a tudományokat, amelyekkel lelkük és értelmük gazdagodván, hitközségünk kiválóságai lehetnek majd. Legkiválóbbjuk pedig egyszer, valamikor, talán az én örökömbe léphet.

JEHUDA Bölcs gondolat.

ZEKARJA Előrelátó bölcsesség.

BARUCH Úgy van! Előre!

RABBI Jóváhagyjátok?

JEHUDA Szavazzuk meg.

ZEKARJA *(felemeli a kezét)* Elfogadom.

BARUCH Elfogadom! Elfogadom!

ELŐLJÁROK Én is! Én is! Én is!

RABBI Küldjétek értük. Kihirdetjük végzéseinket.

I. ELŐLJÁRO *(kiszól az ajtón)* Hozzátok ide őket!

Nyílik az ajtó, egyelőre csak a hitközség kíváncsibbjai nyomakodnak be rajta lassan, egyre többen és többen, a jelenet végére megtöltik a színpadot

JEHUDA Örülök, hogy a Rabbi már megint régi formájában van. Egészen más így ez a hitközség.

ZEKARJA Így szeretem ezt a mi kis hitközségünket. Amikor ilyen egységes, egyet akaró.

BARUCH Ilyen egységes... *(Mutatja)*

I. ELŐLJÁRO Mint a régi, szép időkben.

II. ELŐLJÁRO Mint a most beköszöntő új időkben!

III. ELŐLJÁRO Biztos vagyok benne, hogy új korszak köszönt ránk!

II. ELŐLJÁRO És ki tudja, hány száz évig tart!

I. ELŐLJÁRO Hány ezer évig!

RABBI No, én boldog lennék, ha még az unokáim megérnék a végét...

JEHUDA De Rabbi! Nem lehetsz ilyen borúlátó!

ZEKARJA Pont most, amikor — hála az Örökkévalónak — minden bajt megúsztunk, minden buktatón átevickéltünk!

BARUCH De hogy evickéltünk!

RABBI Nem is lenne semmi baj... ha örökké így maradhatna minden. Akkor zavartalanul gazdagodhatnánk, sokasodhatnánk, míg világ a világ.

I. ELŐLJÁRO De hát miért is ne?! *(Örömben felnevet)* Hiszen szép az élet!

II. ELŐLJÁRO Süt a nap! Ránk süt! *(Nevet)*

III. ELŐLJÁRO Kifizettük az adót, az adósságot és a váltáságot! *(Nevet)*

I. ELŐLJÁRO *(már előre nevet)* És még maradt egy kis pénzünk!

II. ELŐLJÁRO *(gurul a nevetéstől)* Csak meg ne tudják!

JEHUDA *(alig jut szóhoz a nevetéstől)* És boldogan élünk...!

ZEKARJA *(hahotázik)* ...amíg meg nem halunk...!

BARUCH *(fuldokolva röhög)* Sose halunk meg!

Általános és fergeteges nevetésroham. Már megjött Slomo, megjött Benjamin és Bencion, az aranyifjak,

Sára és Havva, ki-ki vérmérséklete szerint az oldalát fogja, vagy már a földön hempereg

RABBI (végignéz a hahotázó gyülekezeten, és lassan ő is elmosolyodik) Sosem. Kivéve, ha a fényesség padisah újabb hadjáratot indít, és elfoglalja Bécset.

I. ELŐLJÁRÓ (már alig bír magával a nevetéstől) ... a fényesség...

II. ELŐLJÁRÓ (hemperegve csuklik) ... még hogy Bécset!

RABBI Mert akkor már semmi szüksége sem lesz ránk, annyival gazdagabb hítsorsosaink élnek ott.

III. ELŐLJÁRÓ (a II. Előljárót támogatja) ... semmi szüksége...

I. ELŐLJÁRÓ (a III. Előljárót támogatja) ... gazdagabbak...

RABBI (már ő is nevet) Vagy ha a német császár indít hadjáratot és elfoglalja Budát, mert akkor a törökökkel együtt kardélre hánynak minket.

II. ELŐLJÁRÓ (Jehudához, Zekarjához) Hallottátok? (Alig tudja folytatni nevetésrohamában, lecsúszik a lábukhoz, úgy fejezi be) Még hogy elfoglalja Budát...!

ZEKARJA (a könnyeit törölgeti) ... minket a törökökkel...

BARUCH (kukorékol) ... hiszen egy szót sem tudunk...

JEHUDA (a térdét csapkodja) Micsoda meseköltő ez a mi Rabbink!

Hatalmas dörrenés. Az ablakok betörnek. Hullik a vakolat. Mindenki megmerevedik az utolsó pózban. Egy pillanat az egész, amíg beesik az ajtón a Szolgáló

SZOLGÁLÓ Ma van a szultán születésnapja!

Újabb, kisebb dörrenés: petárda, tűzijáték

Hatodik jelenet

Teljes gyülekezet a tanácskozóteremben, zene, tánc, ének

GYÜLEKEZET „Dicsőség a magasban Istenünknek. Dicsérje őt a föld és a nagy ég, Ki egy szavával hívta létre mindent S pillantásától függ ismét a vég. Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért, Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért!”

I. SZÓLÓ (SLOMO)

„Ki a végtelen űrt kimérted,
Anyagot alkotván beléje,
Mely a nagyságot s messzeséget
Egyetlen szódra hozta létre:
Hozsánna néked, Eszme!”

GYÜLEKEZET „Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért.”

II. SZÓLÓ (BENJAMIN)

„Ki az örökké változandót,
S a változatlant egyesíted,
Végtelent és időt alkotva,
Egyéneket és nemzedéket,
Hozsánna néked, Erő!”

GYÜLEKEZET „Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért.”

III. SZÓLÓ (BENCION)

„Ki boldogságot áradoztatsz,
A testet öntudatra hozva,
És bölcsességed részesévé
Egész világot felavatva:
Hozsánna néked, Jóság!”

GYÜLEKEZET „Dicsőség a magasban Istenünknek, Dicsérje őt a föld és a nagy ég, Ki egy szavával hívta létre mindent, S pillantásától függ ismét a vég. Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért. Ó az erő, tudás, gyönyör egésze, Imádjuk őt a végtelen kegyért!”